

Memoires van de Oorlog

1914-1918

Frans Amelinckx

MEMOIRES VAN DE OORLOG 1914-1918

Memoires van de Oorlog

1914-1918

Frans Amelinckx

MEMOIRES VAN DE OORLOG 1914-1918

door Frans Amelinckx

Mobilisatie

1 augustus 1914, algemene mobilisatie.
Al de reservetroepen van het leger tot de klasse 1899, werden onder de wapens geroepen.

Het regimentsdepot van het 5e linieregiment, waartoe ik behoorde, was te Schelle (St. Bernard), bij Hemiksem.

Vóór 12 uur moest men zich in het depot melden om niet gestraft te worden voor telaarcoming.

Nà de middag, zonder eerst te eten hebben gekregen, naar het depot om de plunjezak, waarin de nodige uitrustingsstukken zich bevonden, te halen en naar buiten brengen om op de weide in rijen te rangschikken.

Iedere soldaat moest bij die zak blijven staan om verdere bevelen af te wachten.

Het toeval wilde dat de officier die het bevel voerde, de onderluitenant Van Dromme was, die mijn peleton-overste was tijdens mijn normale dienst als militiaan. Vernoemde luitenant kreeg mij te pakken en zegde, korporaal Amelinckx U zijt de oudste gegradeerde van deze kompagnie en U moet bijgevolg het bevel voeren over uwe kompagnie, die ongeveer uit zowat tweehonderd manschappen bestond. Ik bezag de officier en vroeg lachend, luitenant U wilt toch niet met mij de spot drijven? Integendeel zegde de officier het is zeer ernstig wat ik U beveel en zal u de nodige uitleg geven wat de soldaten dient voorgehouden. Hij ging met mij enkele stappen zijwaarts en begon uit te leggen dat de soldaten het niet te plezierig moesten

opnemen want dat de oorlog hard en lang zou kunnen duren. Het zal geen eenvoudige bewaking van de landsgrenzen zijn zoals in 1870. Daarna zegde hij mij de soldaten aan te raden hun reglementaire uitrusting aan te trekken; vooral de legerschoenen te verwisselen met hun burgerschoenen, want daar zullen ze het eerst moeilijkheden van ondervinden. Wanneer ik die aanbeveling van de luitenant woordelijk aan de soldaten voorzegde, begonnen de meeste te lachen en zegde wat komt U ons vertellen! Ik trok een ernstig gezicht en zegde op strengere toon, Lacht maar, ik doe wat de luitenant gezegd heeft en ik hoop dat allen mijn voorbeeld zullen volgen. Enkelen, volgden mijn voorbeeld, maar de meeste behielden hun burgerschoenen aan de voeten. Ik maakte nog een laatste opmerking met te verklaren dat diegene die hun burgerschoenen binnen enkele weken zouden versleten zijn, niet moesten komen klagen over de sleet van hun schoenen want dat ik hun het verwijt naar het hoofd zou slingeren dat het hun eigen schuld was met naar goede raad en voorbeeld niet te luisteren. Dezelfde avond werden we gekantonneerd in de schuur van het eerste huis over de spoorweg (halte Schelle) van Antwerpen-zuid naar Dendermonde.

Het graan was maar enkele dagen tevoren binnengehaald en daarop moesten de soldaten slapen. Maar wat gesakker in de nacht omdat ze voortdurend bebeten werden door allerlei ongedierte, vooral van oorwormen en spinnen, en geen oog konden toedoen. Ik wist dat bij ondervinding, en daarom bleef ik liever in de keuken van de pachter zitten. Ik had trouwens andere zorgen om aan eten en drinken te geraken.

Bij het gesprek met de luitenant had ik ook gevraagd op welke manier er diende gehandeld om aan eten en drank te geraken voor de soldaten. De luitenant antwoordde «vandaag moet ge uw plan trekken, maar morgen zult ge vlees en brood krijgen van het leger. En drank? Daarvoor moet ge ook uw plan trekken voor de enkele dagen dat ge hier te Schelle zult vertoeven. En voor de koffiebonen moet ge maar een opeisingsbon schrijven. Er stond niets anders te doen dan onmiddellijk een opeisingsbon maken voor 15 kilo's koffiebonen. In de winkel waar ik de bon aanbod was men er niet gaarne bij omdat de voorraad koffie reeds grotendeels opgekocht werd door de amsterende bevolking. Ik was verplicht te dreigen met de politie om bediend te worden. Ik kreeg dus de koffiebonen, maar ongemalen. Noodgedwongen heb ik dan de koffiemolen van de bewoners van het huis ik bruikleen moeten vragen, die mij spontaan gegeven werd. Nu kon ik beginnen met malen. Die koffiemolen maalde zo fijn dat ik uren aaneen heb moeten malen om alles fijn te krijgen. Het was bijna morgen alvorens ik kon beginnen met koffie te zetten, daarbij geholpen door een oude kok. Het was misschien de enige compagnie te Schelle waar de soldaten verse koffie konden drinken, door eigen middelen bereid en voldoende om hun veldflessen te vullen, wat zeer van pas kwam tijdens de lange marche die moest afgelegd worden bij zulk warm weder. Op 4 augustus kregen we bevel ons naar Kontich te begeven, langs de steenweg Schelle-Hemiksem-Kontich.

Inmiddels was het 25e linieregiment samengesteld met als Kolonel Cuvelier; Majoor Tielemans, en voor de vierde compagnie kapitein-kommandant Hutsebaut en luitenant Lalmand. Te Kontich werd mijn compagnie onder het bevel van kapitein-kommandant Hutsebaut gesteld en ik was bevelhebber af.

Nadat kommandant Hutsebaut de compagnie haar kader had aangepast en we vertrekkens gereed stonden, werd het bericht doorgegeven dat België in oorlog was met Duitsland. Luitenant Lalemant bracht dit ter kennis van de soldaten, en omdat hij dit in gebroken nederlands deed (hij was een jonge waal), schoten de mannen in een lachbui dat de luitenant zich zó kwaad (verbolgen) maakte dat ik er tussen moest komen om die piepjonge luitenant tot bedaren te brengen en hem de reden zegde waarom ze lachten.

Nu we geankadreerd waren konden we onze eerste etappe aanvangen. Het ging van Kontich over Mechelen, Leuven tot Korbeek-Lo. Er zijn tijdens die eerste zeer lange etappe, in een verschrikkelijke hitte, gepakt en gezakt, en de zware kapoot om het lijf, velen onderweg neergezegen, maar geen enkele van onze compagnie omdat ze voorzien waren van een volle veldfles koude koffie.

Te Korbeek-Lo kregen we enkele uren rust en voldoende eten, maar 's anderdaags moest toch een paar

uren instructie gegeven, vooral aan de anciens van de oudste klassen, daar de bewegingen in gesloten rangen gewijzigd waren. Op de derde augustus, nog vóór de oorlogsverklaring, verongelukte mijn vriend Jos Boey, te Boirs. Boey was karabinier-cyclist en tijdens de nacht reed hij naast een kolonne veldgeschut, viel en kwam onder de wielen van een kanon terecht. Misschien wel het eerste slachtoffer van de oorlog?

Hij werd naar Willebroek gebracht, zijn geboortedorp, en adaar begraven. Wanneer de slag aan de Gete woedde, werd het 25e linieregiment, dat de tweede linie bezette, bevolen loopgrachten te maken ter hoogte van Pellenberg. Wanneer het dorp Halen ingenomen werd door de Duitsers en het Getefront doorbroken, werd de 5e brigade naar de steenweg op Aarschot naar Leuven verplaatst, als versterking van de troepen die de slag van Aarschot uitvochten. Ter hoogte van Rillaar namen we stelling aldaar, en hadden we ons eerste treffen met de vijand. Na enkele uren strijd moesten we wijken en trokken achteruit tot Keerbergen alwaar de nacht in open lucht (bivak) op een open plek tussen pijnboombossen, doorbrachten.

Op 20 augustus, na de slag van Aarschot, werd de brigade teruggetrokken binnen de versterkte stelling van Antwerpen.

Te Lier, naast het kerkhof, op de steenweg naar Duffel, werd de compagnie gekantonneerd.

25e augustus 1914 — 1e uitval vanuit de stelling Antwerpen

Het eerste bataillon van het 25e linie gaat vooraan naar Haecht, rust in het dorp, in afwachting van verdere orders.

De Duitsers bezette het station, de omliggende huizen en de grote melkerij (nu brouwerij). Het station en de omstaande huizen werden stormenderhand ingenomen en de Duitsers trokken zich terug op meer achterwaartse stellingen. Op zeker ogenblik werd een grote hoeve in brand gestoken, waarin de Duitsers die er in verscholen zaten geroosterd werden. Dit was het sein voor de Duitsers om de tegenaanval in te zetten.

Door de overmacht van de Duitsers moest het 25e linieregiment wijken en zich terugtrekken op Tremelo, Beersel, Putte, Koningshooikt naar Lier.

De 27e en 28e werden we terug te Lier gekantonneerd.

Van 30 augustus tot 4 september moest de compagnie verdedigingswerken uitvoeren te Schilde en Oelegem.

Op 9 september — 2e uitval naar Werchter-Putkapel

Om 15 uur werden we, per trein, van Bouchout naar Heist-op-den-Berg vervoerd. Van daar te voet naar Keerbergen, Tremelo naar Werchter. Vernoemde dorpen waren totaal verwoest. Te Tremelo waren alle huizen, zelfs afgezonderde varkenskoten, uitgebrand

door de Duitsers, uitgezonderd de huizen waarop de deur met krijt geschreven was (Gute leute), ellendig om te aanschouwen! De Duitsers hadden zich teruggetrokken tot over de Demer te Werchter, doch alvorens zich verder naar Leuven terug te trekken hadden de Duitsers de steunbalken van de brug over de Demer grotendeels doorgezaagd, omdat bij het eerste zwaar gewicht dat over de brug zou komen, met de brug in het water zou storten. We moesten dus halte houden tot de Geniesoldaten de brug zouden hersteld hebben om ze berijbaar te maken. Het oponthoud daardoor duurde nogal geruime tijd, en het toeval wilde dat juist vóór de brug de grote brouwerij «Jack-Op» gevestigd was.

Alvorens aldaar te vertrekken hadden de Duitsers al de kranen van de grote bewaarvaten (pikardijnen) van het bier opengedraaid, zodat de kelder waarin de vaten stonden, volgelopen waren tot aan de bovenste keldertrappen. Van op die bovenste trappen kon men, naar liefste «Jack-Op» scheppen. De soldaten lieten die gelegenheid niet voorbijgaan en er werd gedronken met gulzige teugen; geen wonder want het was die dag zeer warm.

Ik lag aan het einde van de compagnie te rusten, tot ik in de gaten kreeg dat soldaten af en toe zich verwijderden om daarna dronken terug te komen. Ik ondervroeg een van die dronken soldaten die mij al raaskallend vertelde wat er aan de brug gebeurde. Ik sprong recht, liep naar de brug en zag wat aldaar gaande was. Onmiddellijk begaf ik mij bij de kommandant van de compagnie en vroeg hem dringend een schildwacht aan de keldertrappen te mogen plaatsen, om te beletten dat de zatte partij niet verder zou doorgaan, want wat doet men met zatte soldaten in een gevecht? Mijn verzoek werd onmiddellijk ingewilligd, en wanneer ik na een 15 tal minuten terug op mijn rustplaats kwam, moest ik constateren dat tijdens mijn korte afwezigheid, men in de kelder van het huis waar ik reeds tevoren geruime tijd gerust had, binnengebroken had en in de wijnkelder terecht gekomen was. Ik schoot in een franse collere naar die wijnkelder en zag dat honderden gebroken wijnflessen over de vloer verspreid lagen en er nog tientallen halfvol op een tafel stonden; de Duitsers hadden er een wijnavond gehouden.

Onmiddellijk riep ik mijn manschappen bij mij en verbood hun nog in de kelder te komen zonder mijn toestemming. Op het herhaaldelijk verzoek van de soldaten om toch nog een fles te mogen halen, aangezien misschien enkele dagen daarna ze toch terug in handen van de Duitsers zouden vallen, gaf ik toelating om op beurt één fles wijn te halen om onmiddellijk uit te drinken, om hun dorst te lessen, en één om er hun veldfles mede te vullen, als reserve tijdens de marche, want men moest nog naar Rotselaar.

De Duitsers hadden zich teruggetrokken tot achter de Dijle.

12e september — slag aan Rotselaar-molen

Het bataillon van Majoor Tielemans zou het gehucht Rotselaar-molen trachten te veroveren. De stenen brug over de Dijle was aldaar zeer smal en het ganse Bataillon moest daarover om de molen, die op het zogezegde eiland in de Dijle stond, te veroveren. Het is makkelijk te begrijpen dat in looppas die smalle brug oversteken door een bataillon niet van een leien dakje verliep, temeer dat de soldaten de bajonet op het geweer hadden om de stormloop in te zetten.

Na veel moeite, door stoten en duwen, geraakten allen aan de overzijde van de Dijle, maar men stuitte op een verwoede tegenaanval van de Duitsers zodat het Bataillon moest wijken. Nochtans werden de mannen opgejaagd door Majoor Tielemans, met de revolver in de hand, en voortdurend roepend stand te houden, tot hij dodelijk gekwetst werd. Plotseling hoorde men een zware ontploffing en men riep, de brug is gesprongen, waardoor de terugweg afgesloten werd, zo dacht men. Men kan zich voorstellen welke verwarring er ontstond ziende dat de vijand aanstormde en menende dat de terugweg afgesneden werd door het springen van de brug over de Dijle? Maar het springen van de brug was een vals alarm; het was de afdamming in de Dijle, om een regelmatige waterstand voor de molen te behouden, die gesprongen was.

Door een 3 à 4 meter verschil van waterpeil van vóór de dam met het normaal peil van de Dijle, ontstond er zo een sterke vloedgolf, dat geen zwemmer er kon doorgeraken. Deze die het toch waagden verdronken; vandaar dat er daar zoveel verdronken omdat ze de overkant van de rivier niet konden bereiken. Ik die niet zwemmen kon zou mij krijgsgevangen moeten geven, maar alvorens dit te doen liep ik in de richting van de brug om te zien of ik op de ene of andere manier over de brokstukken de Dijle zou kunnen oversteken. Mijn verbazing was groot toen ik zag dat de brug niet gesprongen, maar wel de afdamming bij de molen in de lucht gevlogen was. Ik zet het op een lopen, spring in enkele passen over de brug, liep verder en na 200 meter gelopen te hebben hoorde ik halt roepen en bemerkte ik dat het de vaanderig van het regiment was die zich achter de gevel van het eerste huis, verscholen had, met de vlag in de hand; hij was niet over de brug geweest.

Ik riep luitenant laat ons maken dat we hier wegkomen, want de Duitsers zijn reeds tot aan de brug doorgedrongen! Beiden liepen we zo hard we konden om weg te komen en ik moest me weren om de vaanderig bij te houden; hij kon vlugger lopen dan ik.

Dank door het feit dat ik niet zwemmen kon, redde ik, toevallig, de luitenant en het regimentsvaandel.

Na de slag aan Rotselaar-molen, werd de aftocht ingezet naar Lier en het 25e linieregiment werd te Wommelgem gekantonneerd.

Belegering van Antwerpen

Tijdens die rustperiode werd het 5e linieregiment met het 26e linieregiment samengevoegd en de drie Bataillons, bestaande uit vier compagnie's werden herleidt tot twee Bataillons van drie compagnie's.

Het 25e linieregiment bestond dus niet meer.

Ik werd bij de eerste compagnie van het 5e linieregiment, bij kommandant Vaesens, ingedeeld. De meeste officieren waren gesneuveld, gekwetst of krijgsgevangen genomen, en om die leemte aan te vullen werden beroeps-onderofficieren tot luitenant bevorderd ; zelfs brigadiers bij de Gendarmerie werden tot onderluitenant benoemd.

Tot 24 september 1914 bleef de brigade in hetzelfde kantonement, en op 25 september werd de compagnie te Aartselaar gekantonneerd.

Op 27 september 1914, vertrekt de brigade naar Mechelen voor een derde uitval. In de nacht van 27e en 28e september kantonneerde we te Walem.

In de vroege morgen richtte de brigade, in versnelde pas, zich naar Mechelen onder de beschieting van kartetvuur van kannonnen. Onze compagnie had als opdracht de richting van het spoorstation van Mechelen en de daarnaast liggende Leuvensevaart. De Duitsers hadden stelling genomen in de driehoek gevormd door de spoorwegdam van de lijn Brussel-Mechelen, de spoorwegdam van de lijn Mechelen-Dendermonde, en achter de Leuvensevaart. In die driehoek, in een park, stond het gebouw van het «Instituut Coloma», met een hoog verheven torentje. De Duitsers hadden machinegeweren in dit torentje geïnstalleerd, en van daaruit beschoten ze de sporen van de spoorweg en het station zelf. Die beschieting was zo hevig dat alle vooruitgang onmogelijk was ; wij moesten noodgedwongen ons terugtrekken. De compagnie trok zich terug langs de straten van Mechelen om stelling te nemen vóór het fort van Walem. Terwijl we aldaar loopgrachten aan 't graven waren begon de beschieting van het fort van Walem met artillerie, met projectielen van 380 millimeter diameter. Die kanonnen stonden opgesteld nabij Vilvoorde, en stonden onder bevel van Generaal Von Bessler ; dus buiten het bereik van de kanonnen van onze forten. Het eerste schot dat gelost werd was een verrassing voor iedereen, zowel voor de officieren als soldaten. De luchtverplaatsing door die zware projectielen van $\pm$ 1000 kgr., was zó sterk dat het geluid dat ze veroorzaakte dat van een trein die in aantocht was geleek, en de spotters het een traineblok (bloktrein) noemde.

De uitwerking ervan was verschrikkelijk, en een der eerste van die zware projectielen kwam op de grote koepel van het fort terecht, waardoor deze ingedrukt werd en de bemanning van de koepel onder het puin begraven werd. De wachtmeester die in die koepel het bevel voerde, was mijn schoolkameraad Fr. Ro-

brechts, uit Korbeek-Lo, deze was ook bij de slachtoffers. Die slachtoffers werden, tot hiertoe niet van onder het puin gehaald, men heeft niet beter gevonden dan ze onder het puin te laten liggen en er een monument op te plaatsen. Achteraf vernam ik van een kameraad, ontsnapt uit het fort, dat de beschieting van het fort door de Duitsers, onafgebroken voortgezet werd. Verschillende stormlopen werden door de vijand ondernomen maar steeds afgeslagen, tot men vernam dat de Duitsers het met hun ruitery zouden beproeven. Een franse officier die als raadsman op het fort vertoefde bedacht een oorlogslist. Hij deed een grote partij stro in brand steken op de koer van het fort, dat een hoge vlam deed oplaaien. De Duitsers werden daardoor in de waan gebracht dat het fort in brand geschoten werd, en daardoor waagden ze de stormloop met hun ruitery. Maar intussentijd waren verschillende machinegeweren in stelling gebracht, in afwachting dat men de bestormers zou kunnen neerkogelen. De Duitsers kwamen in charge aangelopen en de machinegeweren begonnen met volle kracht te vuren, wat honderden ruiters het leven kostte en zonder resultaat, voor de vijand.

Bevel werd gegeven dat de compagnie zich moest terugtrekken om zich naar Duffel te begeven ; wij werden in de papierfabriek, gelegen aan de Nete, gekantonneerd. — 25e september.

De brigade krijgt bevel de tussenruimten van het fort van Koningshooikt met de redoute van Tallaert, in eerste lijn, te bezetten. De twee eerste dagen was het er kalm en terwijl we in de loopgrachten uitkeken, om niet bij verrassing aangevallen te worden, zagen wij in de nacht de kerktoeren van Koningshooikt in volle vuur ; een enig schouwspel van vuurwerk. Het gaf ons het voordeel dat het oorlogsveld er min of meer door verlicht werd, en waardoor we gemakkelijker het over en weer lopen van de Duitsers konden nagaan. Misschien heeft dit feit menige vijand het leven gekost, want er werd duchtig op geschoten.

2e oktober werd bevel gegeven dat de brigade zich achter de Nete moest terugtrekken. Op een brug gelegd door de Genie, werd de overtocht van de Nete en de daarnaast liggende overstroomde weiden, ondernomen, om op de noordelijke oever van de Nete loopgrachten te graven.

De brigade werd afgelost door een regiment vestingstroepen en ging kantonneren te Boechout.

Bij de aankomst in het dorp vond de compagnie geen onderkomen meer, alles was reeds bezet, uitgezonderd de villa van een Duitse artillerie-kommandant.

Dit huis was als verlaten, deuren en vensters afgesloten. Men deed dit de kommandant van de compagnie opmerken en deze gaf onmiddellijk bevel de deuren open te breken en de soldaten gingen naar binnen. Men kan zich voorstellen wat er zoal gebeurde in

het huis van een vijand ! Vooreerst werd de wijnkelder en provisiekelder aangepakt, en daarna het overblijvende. De piano en de familieportretten moesten er ook aan geloven. Eindelijk kon ik met veel moeite de mannen tot bedaren brengen, en legde deze zich te rusten.

De morgen daarop vroeg opstaan, en in de rangen om te vertrekken naar het fort van Broechem. Of de Duitse artillerie-kommandant door spionnen verkwijpt werd over wat in zijn woning te Boeichout gebeurde, weet ik niet, maar door het feit dat wanneer de mannen van de compagnie nog geen vijf minuten het huis verlaten hadden, en slechts op 100 meter vandaar in de rij stonden om te vertrekken, een zware obus op het verlaten huis kwam, was verdacht. Misschien was het de eigenaar-artilleur, zelf, die zijn woning beschoot om de indringers te bestraffen, maar hij was vijf minuten te laat om wraak te nemen. Op 6 oktober zet de brigade zich in beweging, gaat de stad Antwerpen door om op het Kiel te kantonneren. Onze compagnie nam haar intrek in de cinema «Nova» aan de Abdijstraat.

7e oktober. De compagnie krijgt bevel naar Hemiksem op te trekken. Wij bevonden ons aan de overweg, aan de halte (Hemiksem-Werkhuizen), toen het bevel gegeven werd naar Antwerpen terug te keren. De Duitsers waren op dat ogenblik reeds tot Hemiksem doorgedrongen ; aan het wild blaffen van de honden kon men dat vermoeden. De aftocht was ellendig om te aanzien, al de petroltanken (ketels) stonden in brand, zelfs een stapel tonnen, gevuld met petroleum werden ook aangestoken. Zonder spreken vervolgden wij onze terugweg naar Antwerpen, langs het Kiel, Montignystraat, Scheldestraat, langsheen de scheldekaaien tot aan de Steenplaats. Onder de afdaken waren plundersaars volop aan gang, zodat de tussenkomst van de Gendarmen nodig was. Aan de pontonbrug over de Schelde, gelegd door de ponteniers, moest eerst de artillerie de overgang maken en daarna het voetvolk.

Eenmaal op de linkeroever van de Schelde was het een droevig schouwspel om te aanzien hoeveel branden er in de stad gesticht werden door het bombarderen, het leek of de hele stad in brand stond. Van op het Vlaams-hoofd (St. Anneke) werd dan de aftocht aangevangen over Zwijndrecht, Melsele, Beveren-Waas, Vrasene, St. Gillis-Waas, Kemzeke, Stekene, Moerbeke-Waas. Het was een martelgang voor de soldaten, en bovendien erg ontmoedigend bij het zien van al die ellende bij de vluchtende burgerbevolking.

Wie zoiets zag kan dit nooit vergeten.

Te Sint-Gillis-Waas had ik een goede kennis wonen, en aangezien we aldaar bij het Marktplaats enkele minuten rust kregen, maakte ik daarvan gebruik om die kennis eens goeden dag te zeggen. Op het Marktplaats stonden nog enkele tafels, en op één daarvan

stonden nog twee gevulde flessen; een grote en een andere (kleine). De ene was een volle champagnefles en de andere met een soort likeur ? Aangezien ik mijn vriend Jules ook wilde laten proeven vroeg ik of ik de champagne kon krijgen, maar dit werd mij geweigerd omdat ik alleen was. Ik kreeg dan toch het kleine flesje met likeur. Daarna wilde ik mijn kennis een bezoek brengen, maar deze waren reeds gevlucht naar de Kling (Nederlandse grens). Ik keerde terug naar de plaats alwaar ik de compagnie verlaten had, maar deze was reeds vertrokken.

Ik haastte mij om de compagnie in te halen en zag onderweg iemand op de kant van de gracht langs de weg liggen. Ik keek nadertoe en verbaast zag ik dat het mijn vriend Jules was, totaal uitgeput, en zei niet verder te kunnen gaan. Ik zegde Jules ge moet kost wat kost mee of ge zijt krijgsgevangen. Ik zette de Jules overeind en nam mijn flesje likeur. Ik liet de Jules alleen de ganse inhoud van het flesje uitdrinken ; het was zulk een sterke stimulant dat de Jules ervan opsprong en zegde, allé Frans nu zal het wel gaan, en het ging. De Jules heeft al meermaals herhaald dat ik hem van krijgsgevangenschap redde.

De verdedigers van de fortengordel van Antwerpen waren afgesloten van het veldleger, en er bleef hun geen andere kans dan zich krijgsgevangen te laten nemen, of de nederlandse grens over te steken en zich te laten interneren; dit laatste verkozen de meeste die niet meer weg konden.

Op 11 oktober hield de 2e legerafdeling halt vóór het dorp Moerbeke om de uitgeputte soldaten wat rust te geven. Geen half uur ging voorbij of men riep opstaan (debout), de vijand is in aantocht ! Inderdaad, onmiddellijk daarop werd het dorp Moerbeke beschoten door de vijandelijke kanonnen. Het eerste schot trof het kanon, dat op onze compagnie volgde, en doodde twee paarden. De compagnie van het 5e linieregiment vóór ons uit Antwerpen vertrokken, lag nog te rusten in het dorp Moerbeke. Er werd «sauve qui peut», redde zich wie kan», geroepen. Het werd een geharrewar van soldaten met de vluchtelingen om zich niet door de vijand krijgsgevangen te laten nemen. Het is daar dat vele soldaten de grens zijn overgestoken en zich lieten interneren in Nederland.

Van Moerbeke over Wachtebeke naar Zelzate. Te Wachtebeke werden we niet beschoten en bereikten zonder verdere tegenstand Zelzate. Te Eeklo werden de soldaten, per trein, naar Veurne gevoerd. Te Veurne eerste kantonnement in het prison (gevangenis), er was geen enkel ander logement beschikbaar. Enkele dagen daarna, in volle vaart, naar de Ilzer, bij Nieuwpoort, om er langsheen de dijken van de Ilzer loopgrachten te graven.

Slag van de IJzer

De 2e legerafdeling zou de sector op de uiterste linkervleugel van het ganse front bezetten; te Lombardsijde, tegen de zeeduinen en het strand, tot Saint-Georges.

Rond 17 oktober 1914 begon de IJzerslag, die duurde tot 30 oktober 1914. De eerste aanval op Nieuwpoort begon op 20 oktober 1914 met de aanval op Schuddebeurs en de grote versterkte hoeve (Bamburgh). Deze hoeve, door paters, de vroegere bezitters van de hoeve, in een echt bastion herschapen was moeilijk te veroveren. Daar die hoeve een sterke verdediging, als voorpost van de stelling Nieuwpoort was, werd om dit belangrijk steunpunt hardnekkig gevochten en viel dit bastion meermaals in de handen van de vijand en visa versa van de Belgen. Door de Duitse overmacht en de hardnekkige aanvallen van de vijand, moesten de Belgen de hoeve prijsgeven.

Op de uiterste vleugel van het front van Nieuwpoort tot aan de duinen, juist vóór het dorp Lombardsyde werd op het hoogste duin aldaar een Belgische vlag op een hoge mast geplaatst, om de bevelvoerders van de Engelse oorlogsschepen die de Belgische strijdkrachten moesten steunen, aan te tonen waar de Belgische loopgrachten van de eerste lijn zich bevonden.

Dit was hoogst nodig daar van vernoemde schepen reeds in onze rangen geschoten was, en de waarnemer (observateur) in de kerktoren van Lombardsijde uit zijn post geschoten hadden en gedood.

Het bevel werd gegeven dat aan de voet van die vlaggemast een wacht moest geplaatst worden. Vijf soldaten en ik zelf, als overste, kregen het bevel bij die vlag te gaan postvatten. Had ik dit bevel korrek uitgevoerd dan zou ik nu niet meer dit verhaal kunnen neerschrijven, want die Belgische vlag was maar amper $\frac{1}{2}$ uur op de aangeduide plaats gehezen of de Duitsers namen het onder kanonvuur en bij het eerste schot trof de projektiel de mast die verschillende meter door de lucht geslingerd werd en een kolonne duinzand deed opstuiven. De soldaten in de eerste lijn hadden uit nieuwsgierigheid die operatie gevolgd en wanneer ze die vlaggestok in de lucht zagen slingeren veronderstelde ze dat de wacht daarbij omgekomen was. Men kwam dan onmiddellijk toegelopen om zich te vergewissen van de toestand. Maar op de plaats zelf was niets meer te bespeuren; noch vlaggestok noch vlag. Ik aanzag dit alles lachend van op het duin op vijftig meter vandaan, «hewel, wat zoekt ge?» Het antwoord luidde, wij kwamen u zoeken! Hun ongerustheid was te begrijpen vooral de Jules was erg geschrokken. Had ik niet vooruitziende geweest, en mijn opdracht slaafs uitgevoerd, dan ware het onvermijdelijke gebeurd. Bij het terugkeren in de loopgracht werd ik bij de kommandant van de compagnie geroepen die mij geluk wenste en prees om mijn schrandere vooruitzicht.

De vijand verdubbelde zijn aanvalskracht en voor die overmacht moesten we wijken. De terugtrekking van de compagnie gebeurde tot 500 meter vóór het bruggenhoofd van Nieuwpoort.

Op 20 oktober bezette de Duitsers Lombardsijde en drongen niet verder aan. Het overschrijden van de bruggen over de sluisen was zeer gevaarlijk daar deze voortdurend onder vuur genomen werden, toch geraakte het gros van het Bataillon er overheen en verzamelde zich op een weide zuidwaarts van de stad, alwaar we versterking kregen van vrijwilligers van allerlei pluimage. Die vrijwilligers waren slecht bewapend, sommige hadden een oud geweer (Comblain) van de Garde-civique), en bovendien waren ze slecht onderricht waardoor ze zeer gevaarlijke individuen waren, in zoverre dat ze bij het vormen van gewerenbundels (faiceau) een onder hen zijn kameraad door het hoofd schoot; hij had vergeten zijn wapen op veilig te stellen. Men werd verplicht hun te verbieden met die oude geweren te schieten en te wachten tot men hun Mosergeweren zou kunnen geven, wat niet lang op zich liet wachten aangezien het groot aantal doden en gekwetsten, waarvan men hun dan een mozer-geweer kon terhand stellen. Ook moesten de geweerkogels uit de kardoestassen (cartouchiers) van de gesneuvelden gehaald worden bij gebrek aan schietvoorraad.

Bij de tegenaanval op de hoeve (Bambourgh) werd het 9e linieregiment, versterkt met Engelse mariniers, met machinegeweren, en manschappen van de 5e brigade infanterie, ingezet. De kommandant Rome-denne en luitenant Calle, die de Belgische sectie machinegeweren beveelden, wisten hoe gevaarlijk de toestand er was en verwittigde de Engelse matrozen hun machinegeweren niet zó roekeloos bloot te stellen. Maar zo verwaand ze waren niet naar de goede raad van de Belgische officieren te willen luisteren, en toch hun zin doordreven, waren ze nog maar even in stelling of een Duitse batterij nam ze onder schot, en ze moesten al hun materiaal en gesneuvelde makkers op het slagveld achterlaten. Maar het gevolg was dat door die roekeloze daad de verdediging van «Bambourgh» verzwakt werd en door de sterke aanval van de Duitsers de hoeve moest prijs gegeven worden, en de Belgische soldaten zich moesten terugtrekken op de steenweg naar Nieuwpoort tot vóór de bruggen over de IJzer. De slag van Lombardsijde kostte grote verliezen aan officieren en manschappen.

Het regiment zeer verzwakt, bracht de nacht van 20-21 oktober in bivak door onder een plassende regen. De 22e oktober werden we te Oostduinkerke gekantonneerd. De 24e oktober kreeg de compagnie opdracht stelling te nemen aan de brug van Keteleersdam, als versterking van het 14e linieregiment dat in een verwoede slag door de Duitse overmacht op de Noordvaart moest terugtrekken. De Duitsers achter-

volgde de Belgen door zich te laten voorafgaan van Belgische krijgsgevangenen als scherm gebruikend, wat ons belette te schieten op de Duitsers om geen kameraden te doden; een zeer laffe daad van de Duitsers! De 25e oktober werd in samenwerking met een Bataillon van het 6e linieregiment een tegenaanval ingezet; deze tegenaanval mislukte en een groot gedeelte van het bataillon werd krijgsgevangen genomen.

Door de grote overmacht van de Duitsers moesten de overblijvenden van het Bataillon van Majoor Gillet zich terugtrekken tot achter de dijk van de spoorweg Nieuwpoort-Diksmuide, waar de vijandelijke vooruitgang gestuit werd. In de nacht van 26 oktober werd het Bataillon afgelost door verse troepen en we werden te Wulpen gekantonneerd om aldaar het Bataillon te hergroeperen. Op 1 november werd de toren van de kerk van Wulpen door de Belgische Genie opgeblazen, opdat de toren niet meer als mikpunt voor de Duitsers zou kunnen dienen. De burgers van het dorp waren reeds gevlucht, alleen de zusterkes van het klooster waren de laatste die zouden vertrekken, omdat ze eerst hun voorraad wijn aan de man wilde brengen. De soldaten vroegen niets beter dan die wijn te kopen, en de Jules en ik maakte van dit buitenkansje ook gebruik om elk twee flessen van die beste wijn, tegen 2 frank de fles, te kopen. Wij hebben samen die flessen beste wijn zeer profetelijk uitgedronken.

Op 28 oktober piket in de steenbakkerij van Ramskapelle.

De 29e oktober bezetten we de dijk van de spoorweg van Nieuwpoort-Diksmuide en tot de hoeve «Violet».

Onze compagnie bezette het gedeelte tussen Palingbrug en het station van Ramskapelle.

Op 4 november 1914 werd aan de bevelhebber van de fransen, in België, gevraagd in samenwerking met de Belgen, een uitval te doen in de richting Lombardsijde-Westende, terwijl de 1e en de 2e compagnie het bruggenhoofd van de Palingbrug moesten bezetten.

Niettegenstaande de uiterste wilskracht van de soldaten werd Lombardsijde door de Duitsers terug bezet. In de nacht van de 4e oktober nam onze compagnie stelling in de eerste lijn vóór Nieuwpoort. Afgelost de 5e oktober, werden we in de kelders van Nieuwpoort-stad ondergebracht.

Het onderwater-zetten van de polders (overstromen)

Op 29 oktober 1914 werd op het stadhuis te Veurne beslist de gronden vóór de westelijke kant van de spoorwegdam Nieuwpoort-Diksmuide, onder water te zetten. Cogge gaf de wijze aan hoe men moest tewerk gaan om de onderwater-zetting te kunnen uitvoeren; hij was toch de opzichter van de wateringen van Veurne-ambacht en moest dus ook al de geheimen van het sluizencomplex kennen.

In de nacht van de 29e oktober trok kommandant Nuyten de Nieuwpoortse sluizen over om, vergezeld van enkele geniesoldaten en schipper GEERAERT de overlaat van de Noordvaart te bereiken. Geeraert vindt de zwengel om de sluisdeuren te kunnen openen en weldra stromen door de acht openingen van de «overlaat» honderden kubiekmeter zeewater de Noordvaart in, om zich verder over wei- en akkerland te verspreiden. Geeraert was dus de man die de eerste onderwater-zetting veroorzaakte. Het zou nog enkele dagen duren alvorens de overstroming een ware verdediging zou vormen. Intussentijd werden alle krachten ingezet om de gaten in de spoorwegdam te dichtten om het water op te houden. Is daar koortsachtig gewerkt en gezweet om de duizenden vaderlanderkes met aarde te vullen om de gaten te dichtten! Onze compagnie heeft daar ook aan medegewerkt en precies aan de grote opening onder de boogbrug van de spoorweg.

Op 30 oktober concentreren de Duitsers hun kanonvuur op de overgang van het station van Ramskapelle. Alweer door een geweldige aanval van de Duitsers moesten de onze wijken en zich terugtrekken op Koolhof en rond de windmolen van Ramskapelle.

Deze windmolen werd ook ingenomen door de Duitsers en deze installeerden er machinegeweren in. Van op de windmolen bestreken zij met hun machinegeweren gans de omliggende vlakte.

Op 30-31 oktober werd een tegenaanval ingezet, in samenwerking met de Senegalezen (onder bevel van franse officieren) die de molen en daarna het dorp van Ramskapelle moesten heroveren. De molen en de huizen van het dorp moesten één na één, met de bajonet op het geweer, en lijf aan lijf gevechten ingenomen worden. Op het geschal van Belgische en Franse klaroenen werd de aanval ingezet. Men moet zo een stormloop gezien hebben om er een gedacht van te hebben en zich te kunnen indenken, welk oorlogsgebruik die Senegalezen uitgalmden, en met hun kromme zwaarden en vlijmscherpe messen vooruit stormden, om al wat ze ontmoette met een krachtige houw te vellen of het hoofd van de vijand af te hakken. De Duitsers moesten ditmaal wijken en met grote verliezen zich terugtrekken tot aan de IJser in de buurt van Saint-George en Mannekesvere.

De slag van de IJser was afgelopen.

Op 6 november begaf het regiment zich naar Adinkerke en De Panne om aldaar tot 3e Bataillon hervormd te worden.

In De Panne wachtte mij een verrassing; ik trof er de familie Forbiseur van Willebroek aan die tot daar gevlucht was.

Het regiment kantonneerde er van 6 tot 10 november 1914, en van 11 tot 15 november 1914 te Bulskamp.

Te Bulskamp werd de compagnie in de kerk geloogd op de blote blauwe kerkvloer. De bureauchef van de compagnie had zich in de predikstoel geïnstalleerd; hij lag er hoog en droog, maar de soldaten en oversten (de officieren uitgezonderd) die op de kille vloer moesten slapen kregen meestal buikloop, en wanneer de behoefte opkwam om zich te ontlasten, moest men zich haasten om buiten de kerk te geraken, wat niet gemakkelijk ging tussen die opeengepakte mannen een doorgang te vinden, wilde men niet in zijn broek doen. 's Nachts, zonder licht, was dit het ergste, en menig soldaat heeft zijn makker in het gezicht, op de benen of op het lichaam getrapt; wat menige vloeken en verwensingen teweegebracht.

Eens buiten de kerk liep men, zo vlug mogelijk, met de broek los in de hand, naar het plankier rond de kerk, om van daarop zijn vracht te lossen in de beek die naast de kerk vloeide. Van de berm van de beek dreef dan de drek af tot in het water en na enkele dagen was die beek een strandbeek geworden. De genen die het ergst aangetast waren moesten in het portaal van de kerk blijven liggen wilde ze tijdig aan de strandbeek komen. Het was om zich kreupel te lachen die scheiters op een rij te zien zitten!!! De leepste van de soldaten hadden zich op het hoogkoor geïnstalleerd.

's Morgens wanneer de E.H. pastoor aan 't consacreren was, zaten de soldaten op de trappen van het hoogaltaar hun morgenmaal te nutten. Sommige aten beschuiten en de misdienaar had dit in de gaten gekregen en knielde daarom steeds aan de kant van de beschuit-eters, en terwijl de E.H. pastoor zijn mis vervolgde en de misdienaar op de litanie van alle heiligen, bid voor ons, moest antwoorden, gapte hij de beschuiten van de soldaten en stak ze in de achterzakken van zijn kerkkleed. De piotten hadden er pret om en de misdienaar was er zeer blij mede. Het toeval wilde dat het in de parochie gedurige aanbidding was zodat die komedie met die misdienaar een ganse voormiddag duurde. De bureauchef van de compagnie was er het ergst aan toe omdat hij de plaats moest ruimen om de E.H. pastoor zijn preek te laten houden.

Van 24 tot 28 november terug naar de sector van Nieuwpoort, en van 20 november tot 8 december naar de sector van Ramskapelle, alwaar wij afgelost werden door de 1e divisie.

Tijdens het bezetten van die sector van Ramskapelle lag onze compagnie aan de overweg van het station van Ramskapelle. Er werd bevel gegeven dat een patrouille zou moeten op verkenning gaan naar de hoeven «Wolvennest en Violet», om na te gaan of deze al dan niet bezet waren door de Duitsers.

Ik, met vijf soldaten, werd aangeduid om die verkenning, in volle dag, uit te voeren. Doch alvorens mijn opdracht aan te vangen zag ik een nederlandse reporter voor een geïllustreerd weekblad, zich op-

stellen om een foto te nemen van het overstromde gebied langsheen de spoorweg. De fotograaf stond met de rug naar vernoemd station gekeerd en ik vroeg hem of ik aan de overkant mocht plaats nemen?

Nou zet U er maar bij antwoordde hij en ik werd mee op de gevoelige plaat opgenomen. Die foto verscheen later in die nederlandse illustree, met onderschrift «Een Belgisch soldaat op wacht nabij het overstromde gebied bij Nieuwpoort». Die foto werd ook gebruikt, zonder mijn toestemming, om in het boek «Notre Pays» van de hand van Aug. Smets, bladzijde 219, met als onderschrift «Un soldat en Sentinelle» opgenomen. Na die opname begaf ik mij op weg op de steenweg van Ramskapelle naar Mannekensvere, die 30 centimeter onder water lag, naar de hoeve «Wolvennest». De hoeve zelf stond op een soort eiland dat hoog boven het water uitstak. De Duitsers moesten ons zien aankomen, maar er werd geen schot gelost, wat mij deed veronderstellen dat de waarnemer (observateur) van de Duitsers ons doen en laten wilde nagaan. Wij begaven ons eerst, zeer voorzichtig, naar de woning van de boer om ons te vergewissen of er gebeurlijk Duitsers zich zouden schuil houden. Maar er was geen levende ziel in de woning te zien. Wat we binnen te zien kregen was de gans vernielde huisraad van de boer, ledige flessen op de grond aan stukken geslagen, en de ingewanden van de varkens die de Duitsers er geslacht hadden tijdens hun verblijf op de hoeve.

Daarna de grote tuin achter de woning onderzoeken of er geen Duitsers achter de haag of in het struikgewas verscholen zaten. Maar niets te zien van Duitse soldaten; alleen hun doden hadden ze er begraven.

Nu kwam de grote schuur aan de beurt. De deur stond op een kier en bij het benaderen ervan hoorde ik binnen geritsel in het stro. Dat geritsel vermoedde de aanwezigheid van levende wezens en ik zei aan de soldaten, met de bajonet op het geweer, let goed op en als er iets buitenkomt onmiddellijk erop schieten, zonder verwittiging. Ik nam mijn geweer, en met de punt van de bajonet duwde ik de schuurdeur verder open en plotseling komt een jonge stier, aanvallend naar buiten gestormd. Ik had nog juist de tijd om opzij te springen, zoals de matadors dit bij stierengevechten doen, zo niet was ik op de horens van de woeste stier terecht gekomen, maar door mijn bliksemsnelle zijsprong schoot hij mij rakelings voorbij. Ik was geweldig geschrokken maar behield mijn koelbloedigheid, wat mijn redding was. De soldaten die enkele meter verder gereed stonden om te schieten begonnen luidop te lachen en beweerde daarna dat ik aanleg had om stierenbevechter te worden. De stier was er al mankend vandoor; hij was vroeger reeds in de bil getroffen geweest. Die stier heeft daar nog twee jaren rondgelopen, eten was er genoeg voor hem, en als hij goed vet was geworden hebben andere soldaten hem gevangen en opgegeten.

Daarna moest de Violethoeve onderzocht worden, maar we konden ze niet benaderen daar deze rondom in het water stond, en bovendien eerst een brede gracht diende overgestoken te worden. Wij konden er dus niet bij en zonder dat er een schot gelost werd keerde we terug naar de eerste lijn van onze verdediging.

Toen ik mijn wedervaren aan de kommandant van de compagnie vertelde lachte die brave man schokschouderend van plezier en zei, Amelinckx ge zijt een geluksvogel er zo van af te zijn gekomen.

Daar wij de Violethoeve niet hadden kunnen benaderen moest een tweede patrouille vertrekken, met medeneming van een lange ladder om de gracht te kunnen oversteken. Wanneer die tweede patrouille tot bij de gracht genaderd was, de ladder eroverlegde en de eerste man de ladder wilde betreden, werd door de Duitsers geschoten en trof de kogel de korpuraal aan de hand. Door dit feit was het bewijs geleverd dat de Violethoeve bezet was door de vijand. De patrouille kwam zonder verdere hinder terug in de voorpost.

Van 9 tot 16 december is het regiment met rust te Adinkerke.

De 17e december is het regiment als reserve te Wulpen.

De 19e december begeeft het regiment zich naar Nieuwpoort, ter beschikking van de Franse Generaal Castang en bezet de rechteroever van de IJser.

De 22e november gaan we kantonneren te Wulpen. Bij het vertrek werd een frans paard (Pik), dat in een weide te grazen stond, medegenomen en voor een driewielkar gespannen. Die driewielkar was achtergelaten door een gevluchte boer. Van dat ogenblik af beschikte de compagnie over gerij om het keukengerief te vervoeren. Jules was niet weinig in zijn nopjes want voordien bestond de post die moest zorgen voor inkwartiering uit : de fourier, twee of drie soldaten, die dienst deden als kok. Dit personeel moest zich verplaatsen per rijwiel en als bagage een zakje koffiebonen, zout, enkele messen, twee grote vorken, en een grote soeplepel (louche); dit was alles. Dit gestolen paard (pik) was een cavalerie-paard en tijdens de rusturen diende pik om te oefenen op de rijkunst. Soldaat Monseur was de ritmeester en de Jules en ik beproefde ook, op beurt, van te leren rijden. Spijtig voor de Jules, zijn benen waren tekort om zich stevig op de rug van het paard recht te houden, wat hem meermaals op de grond deed vallen.

De ritmeester beweerde dat de Jules het als Jockey zou moeten beproeven gezien zijn lichte lichaamsbouw.

Wanneer de voorwacht ter plaatse kwam moest men op zoek gaan naar aardappelen; vlees en brood werd door de bevoorradingsdienst van het leger ter plaatse

gebracht, maar men moest tegen wachten kunnen.

De 23e december vertrekken we met grote rust naar Houtem waar de compagnie ingekwartierd werd tot 10 januari 1915.

Tijdens deze grote rustperiode plande ik een feestje dat op 25 december (Kerstmis) zou plaats grijpen voor de vier Willebroekenaren van de compagnie n.m. Jules Van den Bossche, Jan Haems, Henri Troch en ik zelf. Het zou een konijnengerecht zijn (keunen bachten den ijzer genaamd). Ik moest de konijnen kopen bij de boerin bij wie de Jules ingekwartierd was. Ik loogde in een andere hoeve. Ik kocht twee vette konijnen bij Trees een oude jonge dochter, en begon onmiddellijk de konijnen te doden en te villen, wat Trees zó barbaars vond dat ze aan de Jules zei «die koninnenstripper komt bij mij niet meer binnen». Trees dacht zeker dat men konijnen met haar en vel gereed maakte om op te eten! Bepottelijk hoe achterlijk dat die mensen aldaar nog waren; men kon aldaar geen braadpan om paardenvlees te braden, bekomen!

Op Kerstdag, na smakelijk gegeten te hebben, lieten we een gezamenlijke foto van de groep maken, foto die ik nu nog in mijn bezit heb.

Aan Trees zond ik kop en staart om de slachting in herinnering te brengen, van haar geliefde konijnen.

Op 11 januari 1915 kreeg de 2e legerafdeling opdracht de sector van grenspaal 19 tot 25, aan de IJser te bezetten. Het regiment zou de ondersector van grenspaal 20 tot 25 bezetten.

Vóór deze stellingen was er een overstromde strook weiland van $\pm$ 1500 meter.

In die sector was ook het oud fort «Knocke» en Olifantmolen, tot grenspaal 21, begrepen.

Er waren aldaar noch weinig of geen loopgrachten gegraven op de IJserdijk, die aldaar ongeveer 5 meter breed was en waarop een kiezelpad, een soort jaagpad of trekpad om de schepen in de IJser door paarden te laten voortslepen. Wij moesten onmiddellijk beginnen met in die kieselweg te graven, wat niet meeviel, en beneden in de dijk werden de eerste degelijke onderstanden geplaatst. De Olifantmolen werd volledig afgebroken, alhoewel dit een zeer goede uitkijkpost was, maar anderzijds tot mikpunt voor de Duitsers diende. Aan de teen van de dijk stonden enkele kleine vissershuisjes, en iets afgezonderd was er een soort villa gebouwd waarin de weduwe Tack, de vrouw van wijlen Majoor Tack, woonde. Madame Tack was een vriendelijke vrouw en vooral de officieren waren er welkom. Dit was te begrijpen dat ze zich tot de officieren aangetrokken voelde, haar overleden man was toch ook Majoor geweest. Al deze redenen inacht genomen besliste onze Majoor er zijn intrek te nemen.

Aan de woning paalde een grote tuin, waarin allerlei soorten fijne groenten en vruchten gekweekt werden.

Madame Tack kon dus voor de heren officieren lekkere gerechten bereiden. Alleen moest ze naar het dorp van Nieuwkapelle, een 1/2 uur ver vanwaar ze woonde, om brood, vlees, en lekkernijen te kopen.

Om dit alles te vervoeren had ze een ezeltje (Janneke) die alles op zijn rug, madame Tack inbegrepen, terplaatse bracht. Dit ezeltje een lief en braaf beestje was nochtans niet graag gezien door de soldaten, omdat dit beestje iedere morgen bij het kriecken van de dag geweldig begon te balken, waardoor de piotten niet meer konden slapen, en iedere morgen dit zelfde gebalk. Dit balken had een voordeel, men hoefde geen hoornblazer aan te stellen om de mannen te wekken; Janneke deed dit regelmatig met brio. Tot slot van rekening werden we er aan gewend, zoals men aan alles gewend geraakte, zelfs aan het onzinnigste. Maar op zekere morgen hoorden wij Janneke niet balken en we dachten dat het beestje ziek geworden was of iets dergelijks; het was heel wat anders! Madame Tack was ook verwonderd geweest haar Janneke niet te hebben horen balken, ging naar de stal van Janneke kijken wat er gaande was, maar Janneke was weg en Madame Tack kwam, met de armen in de hoogte, uit de stal en riep luidkeels, men heeft mijn Janneke gestolen! Inderdaad Janneke was gestolen door de mannen van het 6° linieregiment die naast ons lagen en in de nacht Janneke hadden medegenomen.

's Anderendaags moesten we van sector veranderen en de piotten van het 6e linieregiment die noch geen trekdier hadden om voor hun keukenkar te spannen, stolen Janneke om als trekdier te gebruiken bij het vervoeren van hun keukengerij. Madame Tack bleef niet bij de pakken zitten en slecht gehumeurd trok ze de baan op om haar Janneke te zoeken. Ook diende ze klacht in bij de officieren die haar beloofde haar ezeltje te helpen zoeken.

Daar men vermoedde dat het de piotten van het 6e linieregiment waren, lichtte de officier die bij Madame Tack ingekwartierd was, deze in waar de compagnie van het 6e linieregiment, die in de zaak betrokken was, zich ergens moest bevinden. Verschillende uren heeft Madame Tack gezocht tot ze eindelijk van verre ene compagnie soldaten, met de keuken achteraan waar Janneke voorgespannen was, zag aankomen.

Ze zette zich schrab over de weg, greep Janneke bij de teugel, omarmde hem en Janneke begon luidop te balken van blijdschap. De piotten (koks) zagen dat ze verraden waren en beproefde een uiterste middel door Madame Tack uit te schelden voor oude toverheks en noem maar op, maar madame was van geen klein gerucht vervaard en begaf zich onmiddellijk bij de kommandant van de compagnie, die aan het hoofd van de compagnie marcheerde, en begon hem de schelmerijen uit te leggen. Onmiddellijk beval de kommandant halte en onderzoek. De koks beweerden dat ze het ezeltje opgepikt hadden en niet wisten aan

wie dit toebehoorde. De kommandant was niet gediend met hun valse uitleg en gaf bevel het ezeltje dadelijk uit te spannen en aan Madame Tack terug te geven.

Madame Tack nam haar «Jeanne» bij de teugel, dankte de kommandant, wipte zich schrijlinks op de rug van Janneke en trok naar huis, de piotten nawuivend en roepend salut ezeldieven. De ezeldieven werden door de kommandant met acht dagen cachot, zonder soldij, bedacht. Voorwaar, dit was een goede les voor de anderen. Deze die cachot kregen vloekten geweldig op die oude toverheks die hun te slim af was geweest.

Dit cachot was achter de IJser maar een formaliteit, maar geen soldij, dat was het ergste dat hun kon overkomen. Madame Tack werd te Nieuwkapelle geboren op 11 oktober 1836 en stierf te Brussel op 23 september 1927. Om Madame Tack te belonen voor beproefde diensten werd ze tot Ridder in de Leopoldorde verheven.

Wanneer Madame Tack terug thuis kwam met Janneke werd deze onmiddellijk met een amazone-zadel gezadeld en weg was ze naar het dorp om haar inkopen te doen.

Ook waren daar nog een paar huisjes van keuterboerkens die gebleven waren. Eén van de dochters van een keuterboerke, rosse Marie, kwam dagelijks met de melk van hun koeien venten, en de piotten kochten graag die melk om chocoladekoffie of pudding te maken. Het was een uitzonderlijke gelegenheid dit in de loopgrachten zelf te kunnen maken.

Aankomst van de rekruten (schachten) op het front

Men had ons reeds lang beloofd dat versterking aan manschappen zou komen, door de rekruten van de klas 1914. Eindelijk, op 22 februari 1915 waren ze aangekomen terwijl onze compagnie in eerste lijn aan de knokkebrug de wacht optrok. In de nacht van 22 op 23 februari keerde onze compagnie uit de frontlinie naar het kantonnement te Pollinkhove, terug.

Ons kantonnement was in de school, die verdeeld was in twee klaslokalen; in de ene sliepen de toegekomen schachten en de andere was voor de anciens bestemd. In volle nacht kwamen we te Pollinkhove in ons logement toe. Om acht uur 's morgens kwam een der piotten, die op het W.C. een dringende behoefte was gaan doen, binnen gestormd al roepende «De Keunink is daar!» En inderdaad Koning Albert was de rekruten aan 't inspecteren in de klas naast de onze.

Bij het horen van die uitroep sprong ik recht gevolgd van mijn vriend Rik; 't was om de plaat te poetsen, maar op de koer (speelplaats) werden wij in ons vlucht gestuit, daar de Koning reeds uit de klas kwam en op de koer verscheen. Wij moesten halte en front maken en de Koning kwam recht op ons af en vroeg aan de Rik «Avez-vous des bon souliers?» Hebt gij goede schoenen? De Rik antwoordde niet onmiddellijk

en trok daarbij nog een aardige snuit. De Rik uit zijn lood geslagen aarzelde enkele ogenblikken om te antwoorden, tot hij opeens uit volle borst zei: ja, mijne Konink». Ik die er naast stond kon moeilijk mijn lach bedwingen, daar die uitlating niet strookte met de militair gewoonte; te meer de Rik had geen schoenen aan, want hij stond met een paar grote kapblokken aan de voeten. De Koning schudde het hoofd, bezag mij, knipoogde en ging de klas van de «Anciens» binnen.

Wat de Jules aldaar met de Koning medemaakte vertel ik liever niet.

Nà de IJerslag die tot 20 oktober zou duren, maar vooral in de winter van 1917, hebben de soldaten naar ziel en lichaam ontzaglijk veel geleden. Sommigen waren erg ontmoedigd en vaak de wanhoop nabij omdat ze geen nieuws ontvingen, noch van huis, noch van vrienden, die in andere legerafdelingen waren ingedeeld. Nu en dan kwam er wel een gesmokkelde brief in hun handen. Hier past het hulde te brengen aan de moedige «Stavine» die op gevaar af door de Duitsers gearresteerd te worden, brieven over de Hollandse grens smokkelde voor de soldaten.

Mijn eerste verlof

Het was reeds einde 1915 wanneer het mijn beurt werd met verlof te gaan. Ik wist eigenlijk niet waar naartoe tot mijn vriend Ernest Eeraerts, soldaat bij de Genie, voorstelde bij zijn schoonbroeder Edmond Lauwers, die in Engeland als vluchteling verbleef, met verlof te gaan. Ik zei aan Ernest dat ik geen Engels kon spreken, waarop hij wedervervoer dat hij ook geen Engels kon spreken en toch op zijn bestemming gekomen was.

Van het front tot Kales, waar ik de boot moest nemen, ging alles goed. Na een grondig lijfonderzoek om na te gaan of men geen smokkelaar bij zich had, kon men inschepen. Het was de mailboot «Jan Breydel» die de overvaart van Kales naar Folkstone verzekerde. Het was prachtig weder en de zee zeer kalm, zodat het precies was of ik de overzet met de St. Annekes-boot, van de Steenplaats naar de linkeroever deed. Zo verliet mijn eerste zeereis tot mijn grote voldoening.

Van Folkstone, per trein naar Londen. In Londen werd mij een reiskaartje overhandigd tot het stadje Pontipool, gelegen in het Welsh van Engeland, dicht bij Cardif. Ik moest de trein nemen in het Waterloostation te Londen, rond twintig uur en zou eerst 's anderendaags rond 11 uur te Cardif aankomen. Ik had dus de ganse nacht om in de trein te slapen.

Van 10 uur af zat ik op uitkijk om te zien waar ik moest uitstappen. Ik had nochtans op dit punt bij Ernest inlichtingen ingewonnen en hij zei dat het zeer gemakkelijk was om te weten wanneer men het station van Cardif naderde. De trein rijdt eerst door een

tunnel die in het water ligt en wanneer ge daar door zijt is het eerste station Cardif.

Als Ernest mij die uitleg gaf dacht ik dat hij mij voor het lapje wilde houden, maar het was in werkelijkheid zoals hij het mij uitgelegd had. Die tunnel in de golf van Bristol, is gebouwd op palen en boven de tunnel varen zeeschepen naar Bristol. Het rijden door de tunnel maakte een oorverdovend gedruis, en bovendien worden de lichten in de rijtuigen ontstoken, en men ziet dan de vochtigheid van de wanden druipen. Ik was dus goed ingelicht en inderdaad verliep de reis tot Cardif zoals de Nest het had uitgelegd.

Ik stapte te Cardif uit de trein, gans alleen, omdat ik daar moest overstappen op een bommeltrein voor Pontipool. Ik stond nog geen vijf minuten buiten op het perron of er komt een grote Engelse soldaat naar mij toe en vroeg «Belgian Soldier»? , ik antwoordde Yes, zonder meer. De Engelsman praatte maar door maar ik gaf geen antwoord meer, tot hij eindelijk inzag dat ik hem niet verstond en daarop in het frans vroeg «d'ou êtes vous»? waarop ik antwoordde «Je suis d'Anvers» en hij wedervervoer «dan kunt U Nederlands spreken»? Het was, voor mij een aangename verrassing en zegde dat het Nederlands mijn moedertaal was en geboortig van Willebroek (bij Antwerpen).

Wanneer hij de naam Willebroek hoorde zei hij onmiddellijk, bij ons zijn Willebroekse vluchtelingen.

Nogmaals een verrassing en toen ik vroeg wie die vluchtelingen waren zei hij mij dat ze naar Thomas luisterden. De ene verrassing na de anderen want Thomas was mijn gebuur. Omdat alles mij zó verraste, op taalgebied, vroeg ik de Engelsman waar hij zo uitstekend Nederlands geleerd had? Die vraag had ik verwacht, wedervervoer hij. Ik heb jaren in Nederlands Indië gediend waar alles in het Nederlands gebeurde; men werd er verplicht Nederlands te spreken.

Nog enkele minuten met elkaar gesproken en de bommeltrein was in aantocht. De Engelsman vroeg waar ik in Pontipool moest zijn. Ik gaf hem het adres op een klein stukje papier. Hij liep naar de intussen aangekomen reizigers die met dezelfde bommeltrein moesten vertrekken en vroeg of er iemand was die te Pontipool moest afstappen? Eén van de reizigers zei: «ik»! Hij gaf het adres waar ik zijn moest, hem tevens verzoekend mij op het adres te willen afleveren. Zo kwam ik zonder moeite of zoeken op mijn bestemming, dank zij de goede voorlichting van mijn vriend Ernest en de bereidwillige Engelsman. Nà mijn verlof in de beste voorwaarden te hebben doorgebracht verliep de terugreis zonder perikels tot in Londen.

Ik had intussen vernomen dat een neef van mij, Jules Frateur, zich te Londen bevond en er een grote patisserie uitbaatte, gelegen aan de Oxfordstreet, een der belangrijkste straten van Londen. Ik bracht hem een bezoek en vernam van hem dat in een zijstraat

van de Oxfordstreet een café «Café de Willebroek» uitgebaat werd door een Willebroekenaar. Die café-baas was mijn vriend Louis Van Ingelghem, zegde de Jules. Ik begaf mij naar het opgegeven adres en werd er met open armen door vriend Louis ontvangen, en moest zonder verwijlen aan tafel om een 1/2 kilo biefsteek naar binnen te werken. Na het eten gingen we samen naar een theater om ene vertoning bij te wonen, waarvan ik niets begreep, kwestie van tijdverdrijf, omdat ik eerst te 19 uur bij mijn neef moest zijn. Te 19 uur kwam ik bij mijn neef Jules aangeland; hij sloot zijn zaak en we gingen op weg naar een hotel. Alhoewel het pikdonker was hadden we vlug het hotel bereikt waar we moesten zijn. De naam van het hotel heb ik niet kunnen lezen en de Jules zei, dit heeft geen belang, en als we binnen zijn zult U wel zien wie daar zoal komt. Hij deed zo geheimzinnig omdat het voor mij een verrassing moest zijn. Bij het binnentreden van het bordes stonden we voor een trap van 15 treden hoog, belegd met tapijten en op ieder trap stonden twee lakeien, één rechts en één links, gekleed in rood habijt bezet met grote, glimmende kopere knoppen. Bij het binnentreden van het restaurant zag ik niet anders dan hogere officieren van het Engelse leger zitten, die mij allen met verwonderde blik aankeken en misschien dachten, wat komt die Belgische sergeant hier doen? De Jules deed of hij niets merkte en ging met mij en zijne dame, dwars het restaurant door om plaats te nemen op het einde van de zaal. De Jules bestelde een avondmaal voor drie personen. De tafel was versierd met bloemen en als eetgerij lagen een tiental verschillende lepels, vorken, en messen naast ieder teljoor. Ik zei in het oor van Jules alsof wij in het Casino te Willebroek bij de toog stonden, met al dat eetgerij weet ik geen blijf, ik zal u bij het gebruik ervan maar nadoen. Op dit gezegde schoot de Jules in een luide lach en al de aanwezigen in het restaurant keken naar ons, misschien dachten ze dat wij dronken waren? want in Engeland spreekt men steeds op gedempten toon.

Te 24 uur (middernacht) werd dit restaurant gesloten, maar de Jules zei, zeg Frans het is nog te vroeg om slapen te gaan! Dan maar naar de dancing-room waar Magaret veel kwam, tot 13 uur. Daarna stonden we op straat en de Jules vroeg, waar gaat U nu overnachten? Dat weet ik niet! Kunt U mij een tip geven?

Kom zei hij ik zal u naar «Buckingham-palas» leiden, daar kunt U gerust slapen. Ik zei tegen Jules, maar Buckingham-palas is toch de resedentie van de Koning van Engeland? Inderdaad zei de Jules ge zult er niet ver van de Koning of koningin slapen.

En inderdaad het nachtverblijf voor soldaten met verlof, was in de garage van Bunckingham-palas gevestigd 's Anderendaaqs vroeg moest ik vertrekken naar 't front. Ik moest plaats nemen op een dienstboot voor Engelse soldaten en ik alleen, als Belg, was op dit grote schip om de overtocht naar Frankrijk mede

te maken. Zonder verdere moeilijkheden kwam ik terug in de compagnie en moest mijn wedervaren vertellen tot jolijt van de piotten. De Jules moest het luidst lachen en vroeg mij, langs zijn neus weg, zeg Frans nu kunt ge zeker al Engels praten?

Eerste Willebroeks samentreffen op 17 december 1916

Er moest, kost wat kost, iets gedaan worden om het moreel van de Willebroekenaren op te beuren. Die gelegenheid kwam eerst ter sprake in de Willebroekse «Etat-Major», 1e sectie, 1e compagnie, van het 3e Bataillon, van het 5e linieregiment, namelijk tussen Jules Van den Bossche, Jan Haems, Henri Troch en Frans Amelinckx. Er werd besloten een gezellig samenzijn te organiseren en te dier gelegenheid chocolade-koffie met koekebrood (krentenbrood) op te dienen, en bovendien zouden we de Jules, die tot sergeant bevorderd was, viëren. Wij waren toen te Pollinkhove gekantonneerd, maar geen enkel herberg (café) was daar groot genoeg om ons feest te laten doorgaan. Dan maar op zoek naar een geschikte plaats en deze werd gevonden in de keuken van een grote herberg, gelegen aan de steenweg Veurne-leperen, op het gehucht «Hoogstade-Linde». De plaatsruimte was groot maar weinig zindelijk. Er moest grote kuis gehouden worden. Dat liep vlug van stapel; kwestie van aanpakken. Tafels en stoelen werden bijgehaald, in zover dat, in de eigenlijke herberg, geen stoel meer overbleef en de dagelijkse klanten aan de schenkbank (toog) moesten blijven rechtstaan, om hun pint bier te drinken. Daarna werd wat versiering op de tafels aangebracht en alles was O.K. om de deelnemers te ontvangen. Zonder maar één uitnodiging te hebben verzonden, kwamen deze van alle kanten opdagen; er waren er zelfs bij van andere legerafdelingen, die men sinds het begin van de oorlog niet meer gezien had, en zo waren er een zestigtal Willebroekenaren bijeengekomen om feest te viëren. Het ergste was dat de grote keuken nog te klein bleek en men er noodgedwongen het opkamertje moest bijnemen, om allen een zitplaats te bezorgen. Dit bijgenomen opkamertje zou, in de loop van het feest, tot «Leeuwenkot» omgedoopt worden. En inderdaad, de mannen van de klasse 1914 gedroegen zich als echte Willebroekse leeuwen.

«Den Bakker» en «De Pin» zouden zich doen gelden met hun Willebroekse revueliedjes, en Wardie Brijs met zijn potpourri, bestaande uit 20 verschillende stukken uit de «Blâboekjes».

Eerlijk gezegd het was een echte Willebroekse dag, die het moreel van uur tot uur deed stijgen, maar ook de gerechten zienderoog in de magen deed verdwijnen, zodat de Jules mij in het oor fluisterde «Zeg Pere», ik zal met mijn soldij niet toekomen». Hij had feitelijk de onkosten van het feest voor zijn rekening genomen, maar we hebben het vereffend; dat hoort zo onder soldaten.

Een eerste bestuur

In de loop van het feest werden er twee toespraken gehouden, de eerste door Frans Amelinckx, de tweede door Emiel Van den Plas. De eerste kon worden samengevat als volgt: tussen de strijders van de IJser moet er een innig verband bestaan om elkaar te ondersteunen en op te beuren in deze oorlogsjaren — indien een onder ons het ongeluk overkwam te sneuvelen, dienen wij zijn graf te versieren als blijk onzer erkenning en achting — wanneer later de vrede ons weer gelukkig thuis zou verenigen, dienen wij hulp te verschaffen aan hen die door de oorlog onbekwaam zouden zijn te arbeiden.

Ziedaar de grondgedachte van de oud-strijdersvereniging.

Een voorlopig bestuur werd gekozen en bestond uit:

Voorzitter: Emiel Van den Plas.

Ondervoorzitter: Jules Van den Bossche.

Bestuurder: Severin Gultens.

Boetmeester: Victor Maes.

Buitenwippers: De Wachter Arthur, Smets Willem en Saerens Leopold.

Bijgevoegd bestuurder: Frans Amelinckx, die later bestuurder van «Willebroek aan 't Front» zou worden.

De tweede toespraak, gehouden door Emiel Van den Plas, was er een om er de moed in te houden en tevens een middel te zoeken om beter in verbinding te blijven en de nieuwsjes uit het gemeentedorp aan de makkers mede te delen.

Willebroek aan 't Front

Na heel wat redetwisten kwam men tot het besluit een vlugschrift uit te geven dat we «Willebroek aan 't Front» zouden dopen. De kogel was door de kerk, maar wie zou het frontblaadje beheren? Geen liefhebbers, tot eindelijk de Pere opstond en zei: «als er niemand van u de verantwoordelijkheid op zich durft nemen, dan zal ik het proberen, kost wat kost!»

En nu de medewerkers? Dat viel nogal mee, want Emiel Van den Plas beloofde hoofdredakteur te worden en gelegenheids-redakteurs zouden wel opdagen. Zo kregen wij als eerste medewerker: Jules Van den Bossche, Jan- en Louis Haems, Robert Peeters, Severin Gultens, Lodewijk Smits, Ernest Eeraerts en andere onbekend gebleven filosofen.

De eerste oplage bedroeg 250 exemplaren, want we moesten zuinig zijn, om wat we eenmaal begonnen waren tot het bittere einde van de oorlog vol te houden. Enkele dagen, nadat het eerste nummer verzonden was, kwamen van alle kanten en fronten tientallen brieven om inlichtingen. Wat vooral de belangstelling wekte was de rubriek «Nieuws uit Willebroek». Dit nieuws werd ons toegezonden door

tussenkomst van Robert Peeters, die het op zijn beurt ontving van zijn hoofdklerk Jan Lamberts; dus allemaal gesmokkeld nieuws. Door de talrijke aanvragen om het blaadje te bekomen, waren we verplicht de oplage van het tweede nummer tot 500 exemplaren op te voeren. Zo ging het crescendo, temeer, dat nummer vijf met een zicht van Willebroek geïllustreerd werd.

Dit zicht werd getekend, met de pen, door Jozef Switsers en tot een cliché gemaakt te Parijs. Steeds grotere oplagen en extra onkosten stelden het probleem van het financieren. De frontsoldaten hadden geen cent teveel; de gelden moesten dus van elders komen. Die zoekt, die vindt. Zo kwamen we op de gedachte de talrijke Willebroekenaren (Burgers) die als vluchteling een onderkomen en werkgelegenheid hadden gevonden, om steun te verzoeken. Die oproep werd, buiten verwachting, goed beantwoord en liet ons toe, steeds de oplage van het blaadje te verhogen. Zo ging het verder met het frontblaadje, terwijl de oorlog voortduurde met al zijn ellende.

Van het kantonement naar het front (eerste linie) en van het front (soms van op een voorpost) naar het kantonement, maar steeds verhuisde de redactie van «Willebroek aan 't Front» mede op de rug van de bestuurder. Er was slechts één frontblaadje, er waren er nochtans velen, dat in werkelijkheid tot in de

voorste linie, zelfs tot op de luisterposten, meege- dragen en in de loopgrachten opgesteld werd. De anderen werden meestal door Almoezeniers of onder- wijzers opgesteld, die hun redaktiebureau ver achter het front hadden. Bovendien heeft de bestuurder nog talrijke moeilijkheden het hoofd moeten bieden o.m. controle van de censuur, de veiligheidsdienst en anderen ; want meermalen heeft men zijn ransel doen ledigen om na te gaan of er geen Vlaamsextremis- tische geschriften in verborgen waren.

Soldatensolidariteit

Er werd een fonds gesticht om de armste Wille- broekse soldaten zakgeld te bezorgen wanneer ze met verlof gingen. Die gelden werden bijeengebracht door de Willebroekse vriendenkring, soldaten die in in de achterdiensten werkzaam waren, vooral te Le Håvre en omliggende. De animators aldaar waren : Louis De Borger en Jozef Schaerlaeken. Onder dege- nen die de eerste steungelden voor «Willebroek aan 't Front» stuurden was Jozef Somers de eerste, toen in Rusland gedetacheerd met de auto-camions. Louis van Ingelghem (de klinke) en Jozef Budts brachten het hunnen bij met nu en dan enkele gouden ponden te sturen naar Wardje Brijs. Wardje liet het dan niet aan 't hart komen, maar klaterde (een tournee geven) dan, meermaals tot de lieve goudvinkjes verteerd waren, onder de leuze «achter dees komen er nog».

In de loop van de maand juni 1916, toen we te Gyve- linkhove met grote rust (repos) waren, werd er een prachtige rouwkroon, van natuurlijke bloemen ge- maakt. Die bloemen kwamen grotendeels uit de tuin van de herberg waar we gekantonneerd waren. De dochter uit deze herberg zou later de vrouw van Jozef Maes worden. Met enige makkers gingen we vijf kilometer te voet, naar het graf van Louis Swit- sers, begraven te Hoogstade, waar wij een piëteit- volle hulde brachten aan het graf van de zó diep be- treurde makker ; deze was gesneuveld den 20e juni 1915, te Woumen, bij het uitvoeren van een verkenning in nomansland.

Ook past het hier de opofferingsgeest van verschil- lende Willebroekenaren in herinnering te brengen. In Engeland was het de familie Edmond Lauwers ; in Schotland de familie Jozef Roggemans ; in Frankrijk de familie Louis Van Reck en aan het front de Wed. Forbiseur, tevens kassierster van «Willebroek aan 't Front». De families Fromont en Weymiers verdienen insgelijks op de dagorde vermeld te worden. Menig frontsoldaat heeft in die familiekring een gastvrij en prachtig verlof doorgemaakt in een Willebroekse goedstemming.

Sint Jacobs-Kapelle

Op 1 juli 1915, het 5e linieregiment lost het 7e linie- regiment af en neemt stelling vanaf grenspaal 19 en 20 over. Deze kleine uitgestrekte sector was heel

wat woeliger dan deze die we verlaten hadden. Het bombarderen met kanonnen was soms zo hevig dat op zekeren dag toen Koningin Elisabeth het front aldaar bezocht zij door de Generaal van haar gevolg verzocht werd zich te beschermen in een onderstand van de soldaten. De Koningin wilde het verzoek van de Generaal niet negeren, en begaf zich in een onder- stand bij de soldaten. Eén der soldaten gaf zijn ransel om er de Koningin te laten op rusten tot de be- schieting luidde en ze vertrok, de soldaat bedankend voor zijn attentie. Enige tijd daarna werden de oude ransels (metten) genoemd, vervangen door Engelse Millsrugzakken. De soldaat die de ransel droeg waarop de koningin gezeten had, tijdens de hevige beschie- ting, weigerde die ransel te verwisselen, onder voor- wendsel dat de Koningin daar op gerust had. De sol- daat mocht zijn oude ransel behouden ; de enige die men nog met een oude ransel zag rondlopen.

Over de IJser was aldaar een bruggenhoofd gevormd dat voortdurend beschoten werd door de Duitse kanonnen, van Russische makelij. Die kanonnen wer- den naar hun schietstand gebracht door een lokomo- tief, en wanneer deze een fluitsignaal gaf dan wisten wij, uit ervaring, dat de beschieting zou beginnen. De ontploffingen waren zo sterk dat ze een grote rook- wolk veroorzaakte, die de piotten koolzakken noem- den. Wanneer zuik een projektiel in het water van een oude arm van de IJser terecht kwam, kwamen door de ontploffing honderden grote vissen aan de oppervlakte van het water als bedwelmd, maar niet dood, en de soldaten maakten daarvan gebruik om de vissen op te vangen, wat hun een extra beetje be- zorgde. Aan de teen van de dijk stond een kleine woning die nog bewoond was door ene oude vrouw en waar Kolonel De Lobbe zijn strijdpost had geves- tigd Dit vrouwtje was zo vriendelijk en gediensig dat de Kolonel ze de bijnaam van «La Joconde» gaf. Maar met het vertrek van de Kolonel moest ook «La Joconde» vertrekken daar het er te gevaarlijk werd. Op die sector was nog veel te verbeteren en te werken aan allerlei herstellingen van bestaande loop- grachten en er nieuwe te maken. Een loopgracht ma- ken in zulke drassige grond was bijna onmogelijk, alles moest boven het maaiveld gebeuren en daarvoor diende allerlei materialen, als jute-zakjes (vaderlan- derkes) om met aarde te vullen, piketten, gevlochten houten matten (clef) om de wanden van de loop- gracht staande te houden, aangevoerd. De grond om de dam op te werpen moest men meters ver ver- sjouwen ; het was een beulenwerk, en bovendien diende dit alles te gebeuren onder de beschieting van de Duitsers. Het is dit beulenwerk dat de sol- daten afmatte, temeer wanneer men enkele dagen met rust waren achter de frontlinie, eerst — 15 kilo- meter te voet moesten afleggen alvorens bij het werk te komen. Dan een ganse nacht werken en bij het krieken van de dag 15 kilometer terug naar het kantonnement. Men moet dit medegemaakt hebben

en gezien hoe strompelend de soldaten van dit werk terugkeerden; het zag er naar uit of ze dronken waren. Ik als overste marcheerde steeds achteraan van de compagnie. Op zekeren keer toen we terug keerden was ik van vermoeidheid half slapend gevolgd, maar zonder het te beseffen van de weg afgeweken en botste tegenaan de stam van een boom. Ik was plotseling wakker en zag wel duizend sterrekens voor mijn ogen door die botsing. De mannen moesten erom lachen en ik zegde geen woord van verwensing omdat ik te veel eerbied heb voor bommen. Maar in 't vervolg hield ik mij in het midden van de rij en nooit meer aan de buitenzijde, als voorzorgsmaatregel.

Op 20 januari 1916 werd de tweede legerafdeling afgelost door de 6e legerafdeling en we gingen in reserve naar de Panne, Adinkerke en omliggende, kantonnieren. Die rustperiode duurde tot 28 februari 1916. Tijdens die lange rust bracht ik menig avond door in gesprek met Wed. Forbiseur, om de financiële toestand van het frontblaadje te bespreken. Ik verzocht haar al de geldverhandelingen en betalingen te regelen. Ik wilde de ontvangen gelden niet bijhouden omdat ik iedere dag op de eerste linie kon sneuvelen. Madame Forbiseur was verstandig genoeg om dit te begrijpen en hield haar aan de gegeven opdracht. Menig Willebroekenaar heeft in de villa die zij woonde, haar door het leger ten dienste gesteld, daar zij bestuurster was van de badinrichting aldaar; menige gezellige uren doorgebracht.

Op 28 maart werd de divisie naar de sector van Noordschote-Steenstrate gezonden om er de 1e divisie af te lossen.

Noordschote

Het regiment kreeg opdracht de onder-sector van het dorp Noordschote tot het noorden van de overzet (Passeur) te bezetten. Het terrein ten noorden van Noordschote en Drie-grachten was overstroomd. Alleen de steenweg van Noordschote naar Drie-grachten stak boven het water uit. Op die steenweg hadden de Duitsers een voorpost; deze werd voortdurend door onze artillerie gebombardeerd en de Duitsers, van hun kant, deden niet onder door beschieting van de steenweg van Noordschote naar Reninge. In de nacht van 13 op 14 augustus werd de Duitse voorpost aangevallen; men veroverde de post en bracht krijsgeslagen mede; daardoor was de opdracht volkomen geslaagd.

Onze compagnie bezette de loopgracht op het kerkhof van Noordschote. Bij het vernieuwen van ingezakte loopgrachten moest men aarde nemen op het kerkhof zelf. Die aarde was vermengd met halfverteerde mensenbeenderen en nog gehele mensenschedels, die dan in de zakjes (vaderlanderkes) gestoken werden om daarna de loopgraaf ermee op te bouwen. Dat zulke toestand op dit kerkhof begrijpelijk was, wanneer men weet dat de bovenste laag van de

doodskisten op nog geen meter diepte lagen, omdat men er te vlug de overgravingen moest beginnen, gezien de beperkte plaats om te begraven. En als men weet dat een normale loopgracht minstens 1.5 meter diepte moet hebben, dan is het zeer gemakkelijk te begrijpen dat men meerdere lagen van verteerde lijken moest doorbreken om die normale diepte te bereiken.

Wij hebben aldaar bijna een jaar tussen de doden geslapen. Nu is het te begrijpen hoe walgelijk de reuk aldaar was alhoewel honderden kilo's kloorkalk uitgestrooid werden om de reuk (stank) te milderen en ziekten te voorkomen. Niettegenstaande die maatregel krioelde het van zwermen dollen van een kleine pink dik die u het verblijf nog lastiger maakte. Het was soms zo erg dat de schildwachten een gaas over hun helm moesten trekken om het aangezicht te beschermen, om op post te kunnen blijven stilstaan. Van de duizenden vlooiën en luizen die u voortdurend kwelde maar gezwegen omdat iedereen daarvan last had; was dus een algemene plaag. Bovendien moest men grote honger hebben om daar te kunnen eten; het woord smakelijk was aldaar onbekend.

Ook was er gebrek aan drinkwater en om soep te koken moest het water uit een obusput gebruikt worden. Tussen die obusputten lag een onbekende soldaat begraven. Dit was onverantwoordelijk van dezen die die toestand lieten bestaan. De Jules en ik, in samenwerking met de koks, zouden de soldaat ontgraven en elders een nieuw graf geven. Wij vroegen de toelating aan de kommandant en deze gaf onmiddellijk ons de toelating het werk, zo vlug mogelijk, uit te voeren om geen opspraak te verwekken. Het vulgaire kruis met opschrift «Soldat Inconnu» werd verwijderd en het graf opengelegd. Wanneer het lijk, zonder kist, blootgegraven was constateerde wij dat op de borst van de dode zijn mobilisatieboekje tussen de vest stak. In dit legerboekje was de identiteit van de gesneuvelde ingeschreven, en in het boekje zelf staken nog enkele franse franken. Van dan af was de gesneuvelde geen onbekende meer, daar we zijn arabische naam op een nieuw kruisje schreven. Bovendien werd het graf bedekt met een betonplaat om het tegen de ratten te beschermen.

Ziedaar een staaltje hoe lichtzinnig de fransen met hun gesneuvelden omsprongen. Een kluchtiger feit deed zich voor met de brandkoffer in het huis van de Gemeentesecretaris. De Gemeentesecretaris was gevlucht, maar de brandkoffer (geldkoffer) was blijven staan. De soldaten dachten, hier hebben we de buit gevonden! Ze begonnen met zware hamers en piochen de koffer te bewerken tot ze, na veel inspanning, hem open kregen. Maar welke ontgoocheling! Er bevond zich alleen een oud register-kasboek in voor de belastingplichtigen. Het was een verwensing van belang aan het adres van de secretaris!

Op zekeren dag kwam een boer met paard en kar, vergezeld van twee Genie-soldaten, gewapend met

spaden, de steenweg van Reninge naar Noordschote, gereden, de enige normale weg die boven het omliggende overstromde gebied lag en daardoor zeer gevaarlijk om te betreden, daar deze voortdurend door de Duitsers onder vuur genomen werd.

De boer met zijn gespan en de twee Genie-soldaten naderden het dorp en richtte zich naar het eerste huis van het dorp; dit van de Gemeentesecretaris. De opengebroken geldkoffer bezagen ze nog niet eens, maar gingen regelrecht naar de hof van de Gemeentesecretaris en begonnen er onmiddellijk te graven tegen de afsluitingshaag, waarachter de piotten een loopgracht hadden gegraven. De soldaten nieuwsgierig naar wat er ging gebeuren volgde de uitgraving van achter en door de haag. Na een tiental minuten kwamen de gravers terecht op een zware houten kist, zoals destijds gebruikelijk was bij de boeren, lichtte de kist op, zetten ze op de kar en weg waren ze, zo vlug mogelijk, want ze waren maar amper weg of de Duitsers begonnen de plaats te bombarderen.

De piotten waren verbaast op die plaats een boer met paard en kar en Genie-soldaten te zien opdagen, en het verwonderde hen nog meer dat tijdens die manipulatie de Duitsers niet eerder begonnen waren te schieten. Achteraf vernamen de mannen van de compagnie van de Genie-soldaten dat die kist honderduizend frank in gouden geldstukken bevatte. Hebben de mannen die boer dan verwenst! Op enkele meter van een schat zitten suffen, temeer dat enkele passen van die kist reeds tientallen obussen gevallen waren, afgeschoten door de Duitse artillerie, was voor hen onbegrijpelijk. Had een van die Duitse obussen toevallig die kist geraakt, dan ware dat een gouden regen voor de arme sukkelaars van soldaten geweest.

Bovendien konden zij maar niet begrijpen hoe een boer de toelating gekregen had om die kist weg te halen. Dit werd later geweten; de boer had de toelating gekregen op voorwaarde dat hij op eigen risico en mits het gouden geld in bankbriefjes te laten omzetten, die schat had mogen weghalen.

Einde 1916, door de versterking van vrijwilligers, teruggekeerde gekwetsten soldaten die genezen waren, benoeming van nieuwe reserve-officieren, en van de terugkeer van gekwetste officieren, werd van hogerhand besloten de divisie te hervormen in drie brigaden van twee regimenten.

Op 25 december 1916 werd het 5e linieregiment gesplitst en het 15e linieregiment gevormd. Het 15e linieregiment werd samengesteld met het 3e en 4e Bataillon van het 5e linieregiment en een compagnie van het 9e linieregiment. Het nieuwe regiment werd onder bevel van Luitenant-Kolonel Buisseret geplaatst. Het vaandel van het gewezen 25e linieregiment werd dit van het 15e linieregiment.

Einde 1916, was onze compagnie te Stavele gekantonneerd.

De soldaten beklagde zich over het weinig afwisselend eten dat weken achtereenvolgend hetzelfde was geweest, we kregen dagelijks gerookte haring (kipper) en de mannen werden die haringen zó grondig beu, in zover dat ze deze aan een waslijn opgehangen hadden om de aandacht van de oversten erop te vestigen. Dit was, waarschijnlijk, ter hore van de Minister van bevoorrading, n.m. Minister Vandervelde gekomen.

De Minister kwam naar Stavele om zich te vergewissen wat er gaande was. Te Stavele aangekomen liepen de soldaten aldaar te saam om hun misnoegdheid te laten blijken.

De Minister zag dat er diende opgetreden; hij sprong op een mesthoop, die als tribune zou dienen, en van daarop beloofde hij dat er verbetering zou komen.

Onze compagnie was gekantonneerd bij boer De Baenst, die buiten het kweken van veldvruchten ook hop en tabak kweekte.

Om hop te kunnen opkweken moet men over lange en dikke hopstaken ($\pm$ 30 centimeter omtrek op $\pm$ 8 meter lengte) beschikken, om ieder hopplant zich afzonderlijk te laten naar omhoog winden. Boer De Baenst had dus honderden van die hopstaken in voorraad liggen.

Mijn sectie moest op de dorsvloer slapen, wat vochtig aan deed voelen.

De kok Jan Van Hemelrijk, een van Diegem, een filosoof, stelde mij voor enige van die hopstaken aan stukken van 50 centimeter lang, te zagen, en deze in de vloer te drijven, zodat nog 30 centimeter hoog boven het maaiveld bleven uitsteken. Op die paaltjes werden dan hopstaken in de lengte gelegd en daartussen ene rastering van gevlochten ijzerdraad, afkomstig van het bindsel rond de samengeperste pakken stro. Op dit rasterwerk kon men dan zijn slaapzak leggen en alles was O.K.

Men hadt dit voorzeker aan de Minister verteld, want alvorens naar Le Havre-Saint-Adresse) terug te keren, kwam hij naar ons kantonnement om te zien hoe wij dit alles in mekaar geknutseld hadden. De Minister prees ons uitstekend idee en gaf de raad aan de oversten dit voorbeeld, gebeurlijk toe te passen.

Op 18 januari tot 23 februari ging de Brigade met rust te Wulveringem en Vinkem.

Diksmuide

Op 25 februari 1917 bezette de legerafdeling de sector van Diksmuide en de 5e Brigade de ondersector van grenspaal 16 en 17; het 15e linieregiment deze tussen grenspaal 17 en 18. Deze sector was de meest blootgestelde van het Belgische front aangezien er geen overstroming was vóór de frontlinie; alleen de IJser scheidde op sommige plaatsen de vijandelijke loopgrachten van de onze. Het was de sector van de bommen, luchttorpedo's en noem maar op. Iedere

dag was het bombarderen, vooral met mortieren «Van Deuren» van onze kant, en met luchttorpedo's door de Duitsers. Die luchttorpedo's werden met een mortier afgeschoten, vandaar dat men ze door de lucht zag aankomen en zo men ze tijdig zag kon wegspringen in de loopgracht achter een aardwal of dergelijke. De ontploffing was geweldig, vooral de luchtverplaatsing was zo groot dat men, zo men niet gedekt stond, tegen de grond gedrukt werd. Die luchttorpedo's sloegen door hun ontploffing soms een gat in de grond van $\pm$ 10 meter diameter en 3 à 4 meter diep, zodat de piotten die er voorbij kwamen, langs hun neus weg zegden, «Seg Jef hier zal men zeker beginnen met bouwen want de put voor het fundament is al gemaakt!

Legerbevoorrading

In het begin van 1917 begon men te sukkelen met het bevoorraden van de soldaten in aardappelen en groenten. Vooral groenten werden raar omdat achter het front weinig of geen groenten gekweekt werden. Alles moest van Duinkerke en omliggende komen.

De stad Duinkerke zelf had gebrek aan groenten en men was verplicht alles van verder afgelegen plaatsen te betrekken; dit laatste was zeker een grote handicap voor het vervoer ervan.

Toen ik dit alles zag gebeuren kwam bij mij het idee op dat het leger zelf die groenten zou kunnen laten kweken. Op enkele kilometer achter het front lagen honderden hectaren beste labeurgrond braak en te vervuilen; vooral distelen woekerde er geweldig.

Bovendien lagen er hopen paardemest te beschimmelen en verstikken nabij de paardestallen, dat niet gebruikt werd. Het was dus voldoende groentezaden aan te schaffen om jong plantsoen op te kweken voor de groenteteelt. In die zin van voorgaande uiteenzetting stelde ik een vertoog op, en zond het aan het Hoofdkwartier van de tweede legerafdeling, onder leiding van Luitenant-Generaal Drubbel.

Enkele weken daarna verscheen op de legerdagarde dat er kandidaten teeltoversten gevraagd werden om groenten te kweken voor het leger. Ik werd van deze legerdagarde niet in kennis gesteld, maar vernam enkele dagen later wanneer ik gepakt en gezakt naar de eerste gevechtsslijn optrok, onderweg van mijn vriend en schoolmakker Jan De Wit, die naar De Panne ging om zich aan te bieden voor de gevraagde bediening. Hij was zeer verbaast dat ik er niet voor postuleerde? Van hem vernam ik dus hoe de vork aan de steel zat. Maar wat kon men verwachten van een compagnie-kommandant die niet leiden kon dat een van zijn onderdanen een initiatief nam?

Enkele weken na dit feit had ik een ander geval met dezelfde kommandant.

Er was op dit zelfde tijdstip ook op de legerdagarde het bericht verschenen dat de frontblaadjes niet meer

naar Frankrijk en Engeland mochten verzonden worden. Van dit orderbericht gaf hij mij persoonlijk en spottend melding en voegde erbij dat zo ik nog één blaadje durfde verzenden naar de twee vernoemde landen, dit mijn graad van sergeant zou kosten; dus een regelrechte bedreiging. Ik aanhoorde glimlachend die bedreiging, maar nu werd het ernstig een gevaar om het voortbestaan van het frontblaadje, daar hij wist dat ik vandaar de geldelijke steun moest ontvangen van de gevluichte Willebroekemeren die daar werkzaam waren en zo ik die moest missen, vanzelfsprekend het uitgeven van het blaadje moest stopzetten. Nu moest ik alles of niets spelen. Ik stelde een vertoog op voor Luitenant-Generaal Drubbel, waarin ik de toestand uiteenzette. Weken verlieten en nog geen antwoord en het frontblaadje was van de pers gekomen. Ik wilde dus weten of mijn verzoek ingewilgd werd. Ik richtte mij tot mijn vriend Jan Haems, die toen helper-klerk was bij Majoor Buisseret en vroeg hem of de toelating al toegekomen was. Jan zegde mij in vertrouwen «de toelating is bij de Majoor toegekomen, maar zal eerst morgen of overmorgen bij de kommandant van de compagnie toekomen».

Ik was dus gerustgesteld en begon de frontblaadjes te verzenden; eerst deze naar Frankrijk en Engeland en daarna deze voor de frontsoldaten. Er zijn altijd en overal mensen die alles overbrieven en ik was nog maar een uur bezig met adressen te schrijven of ik werd op het bureau van de kommandant geroepen. Hij bezag mij grijnslachend en zei «Ik heb U gezegd dat het verboden is nog frontblaadjes naar Frankrijk en Engeland te verzenden, U doet het toch, U zult er de gevolgen van dragen!» Ik keerde terug naar de schelft waar ik de adressen zat te schrijven en gebaarde of er niets gebeurd was. 's Anderdaags kwam de toelating op het bureau van de kommandant en wanneer hij ze las vloekte hij van ergernis. Hij ontbood mij op het bureau van de compagnie en vroeg mij bitsig wie mij ingelicht had? Ik wedervcer: mijn kommandant de Majoor zelf heeft mij ingelicht omdat U niet meer de gelegenheid zoudt krijgen uw sergeant nog eens een vuile toer te lappen zoals met die groentekwekerij; de Majoor was door mijn vriend Jan ingelicht geweest.

Op die zelfde sector, in de brusselse loopgracht was ik op ronde toen ik verschrikkelijk hoorde vloeken en uitvallen tegen de kommandant. Ik spoedde mij naar de plaats vanwaar al die herrie kwam en zag dat het de soldaat Van Cauwenbergh (de schipper) was die het aan de stok had met de kommandant en deze allerlei scheldwoorden naar het hoofd slingerde, tot ik hem hoorde uitroepen «Smeerlap ik schiet U dood! en inderdaad hij greep naar zijn geweer en toen hij wilde aanleggen, sprong ik tussen beiden, bezag de schipper streng in de ogen en gebod hem verder in de loopgracht zijn plicht te doen. De kommandant zei niets en verliet het terrein van twist. Indien de kommandant voor dit feit de schipper had aangeklaagd

dan ware de schipper een verloren man geweest. Maar de kommandant kloeg de schipper niet aan omdat hij daarvoor te laf was en bang voor de gevolgen.

Mijn eerste bezoek bij de dokter

In 1917 toen we met rust waren te Isenberge werd het brood voor de soldaten zó slecht dat ze er zweren van kregen. Ook ik kreeg een harde steenzweer op de rechterkant van mijn zitvlak. De dag dat ik van dienst was om de zieken hun naam op te nemen, plaatste ik mij, als sergeant, aan het hoofd van de lijst der zieken. Er waren er een tiental en ik moest ze vergezellen tot bij de dokter.

De dokter onderzocht de zieken in een bovenzaal te Isenberge. De dokter nam plaats achter een herbergierstafel, ik stond vooraan, met het schrijfboek waarin de namen van de zieken ingeschreven waren.

Hij vroeg mij op zijn brussels? «wa mankeerde gij»?

ik zei een steenzweer op mijn zitvlak. Ha, Ha! Hij nam mijn pennemesje uit zijn besmeurd vestzakje, opend het en bracht het mesje in steekstand en zei: «draaid hoe oem, daarna ha broek af en bukt ha, heft ha hum op en daarna plofte hij het lemmer van dit pennemesje, tot aan de hecht, ik voelde dat, in de steenzweer. Ik slaakte een verschrikkelijke schreeuw, sprong als een pijl uit een boog, wel twee meter vooruit, mijn broek en hemd achter mij slepend en riep «beenhouwer» aan het adres van de dokter.

Al deze zieke soldaten hadden er pret om en de dokter (beenhouwer) lachtte mee.

Enkele weken daarna kreeg ik een andere zweer; juist op hoogte van mijn broeksband, naast de navel op mijn buik. Die zweer was nog dikker en groter dan de vorige, maar ik ging niet meer naar de dokter om mij te laten verzorgen. Die zweer deed mij zoveel pijn dat ik mijn broeksband er moest van weghouden en gebukt gaan. Ik verzorgde die zweer zelf met er gekauwd brood op te leggen en nu en dan de materie eruit te duwen. De zweer werd stilaan rijp en was enkele dagen daarna genezen, weliswaar met veel moeite en zorgen, maar met draaglijke pijn.

Dorsen voor het franse leger

In de winter van 1917 was de compagnie met grote rust te Bray-Dunes, het eerste dorpje over de franse grens. We lagen er in barakken, in de duinen, en we moesten er dagelijks een portie duinzand verwerken in de soep. Het was er 's nachts zó koud dat de koffie in de veldflessen bevroor, en de soldaten met drie tot vier bij elkaar moesten kruipen om op de houten bridsen te slapen. Bovendien waren ze genoodzaakt al hun dekens bij mekaar te brengen om zich te

dekken en één van de dekens moest eerst op de brits opengespreid worden om zich te kunnen verwarmen; het was anders niet uit te houden.

In die periode was op de legerdagorde de vraag naar mannen die in Frankrijk wilde gaan dorsen, tijdens de rustperiode van de divisie, verschenen.

Aangezien het te Bray-Dunes zo ellendig verblijven was waren er seffens verschillende mannen die zich aangaven om te gaan dorsen. Ik meldde mij niet, maar de kommandant van de compagnie stelde mij van ambtswege aan. Ik moest willen of niet mee, daar hij beweerde dat ik van dorsen iets afwist. Ik stelde dan ook als voorwaarde dat ik de geschikste mannen zou mogen uitkiezen en begrijpelijk waren het die van Willebroek die de voorkeur hadden, omdat ik deze best in het oog wilde houden. De franse bevoorradingsdienst had die hulp gevraagd omdat de franse boeren hun granen niet wilde inleveren, onder voorwendsel dat ze geen personeel hadden om het graan te dorsen. Inderdaad in Frankrijk waren in de dorpen nog alleen oude mannen, vrouwen en kinderen aanwezig; de andere waren bij het leger.

De voorwaarden voor de dorsers was dat ze buiten de gewone bevoorrading (hors de menage) zouden staan, met enkele franken daarvoor als vergoeding, hun plan moesten trekken. Buiten gewone bevoorrading geplaatst worden was misschien voordelig voor deze die bij de ene of andere soldatenkeuken kosteloos hun eten konden afbedelen; voor anderen was dit een ellendig iets en liet men de soldaten hun plan trekken, maar op welke manier?

Ik wist, bij ondervinding, wat «hors de ménage» betekende en gaf de raad aan de mannen al hun eetgerief en dekens mede te nemen om op alles voorbereid te zijn. Ze vonden het meedragen van hun eetgerief overbodig daar ze toch hors de ménage zouden zijn en de franse bevoorradingsdienst hen zou helpen. Ik wilde niet verder aandringen maar zou ze later wel terecht wijzen wanneer ze in de pinarie zitten.

We vertrokken, per trein, van Bray-Dunes over Duinkerke, Kales naar Guisse, een klein stadje in het nauw van Kales. We kwamen daar toe in de namiddag en niemand die ons opwachtte. Waar zouden we slapen was de eerste vraag? Ik ging naar het stadhuis (Mairie) om slaapgelegenheden te vragen. Niemand scheen aldaar van onze komst te weten, ik drong aan en dreigde zo men ons geen slapen bezorgde, we terug zouden keren vanwaar we gekomen waren. Door die bedreiging werden ze toeschietelijker en werd ons toch een hooizolder aangewezen. De mannen trokken er onmiddellijk op uit om van de vrijheid te genieten en pinard te drinken. Ik was op de hooizolder gebleven en had mijne slaapplek in de verste hoek van de zolder gekozen, wel wetende wat er in de nacht zou gebeuren.

Het was al een stuk in de nacht wanneer de eerste de ladder beklom naar de hooizolder en er zich op de eerste de beste plaats in het hooi liet neervallen, stomdronken dat hij was. Een tweede kwam enkele minuten daarna ook naar boven en liet zich naast de eerste vallen, die vloekte omdat hij op zijn buik getrapt werd. En zo ging het verder met verwensingen van deze die men over het lijf liep. De morgen daarop was die hooizolder een soort slagveld waar alles door elkaar lag.

's Morgens moest er gegeten worden maar er was weinig of geen brood te krijgen; de leepste hadden 's avonds te voren nog brood gekocht alvorens te gaan drinken. Daardoor hebben de meeste van de mannen twee dagen met grote honger rondgelopen in het dorp, tot ons eindelijk de plaats van bestemming aangewezen werd; het was het dorpje Fienne dat onze voorlopige verblijfplaats zou worden.

Nà enkele kilometer, te voet, te hebben afgelegd, kwamen we op de hoeve te Fienne. De boer van de hoeve zag ons met lede ogen aan, aangezien hij wist wat wij bij hem moesten komen doen, en hij na het dorsen van zijn graan niet meer zou kunnen weigeren dit graan aan de bevoorradingsdienst te leveren.

Omdat de boer niet zou kunnen frauderen moest ik het aantal zakken graan opgeven bij de franse bevoorradingsdienst. Die hoeve lag buiten het dorp en de boer wilde niets geven noch verkopen wat eetbaar was. Dan kwam de kat op de koord en herinnerde de mannen mijne waarschuwing; maar gedane zaken maken geen keer. Ik zag de ernst van de toestand in en begon een plan op te stellen en de rollen te verdelen.

Ik zelf zou fourier spelen om al het nodige voor de maaltijden te bestellen, in het naburige dorp op vier kilometer vandaan.

Ik had ook een kok van de compagnie uitgekozen om gebeurlijk voor eten te zorgen. Deze moest onmiddellijk beginnen met een koeketel, in een achterhuis, schoon te maken. Dit viel mee omdat maanden lang de Belgische ruitery daar ingekwartierd werd en die ketel zuiver gehouden had.

Ik van mijn kant ging op stap naar het dorp op vier kilometer vandaan en bestelde er vlees, brood en koffiebonen, onder voorwaarde dat dit volgenden morgen op de hoeve, waar we verbleven, zou afgeleverd worden.

De andere mannen moesten voor brandstof en groenten zorgen. De brandstof (kolen) hadden ze spoedig gevonden, ze gingen de kolen stelen bij de machinist van de lokomobiel, die de drijfkracht moest voortbrengen voor de dorsmolen. De poillus, nochtans een goede man, kwam zijn beklag doen en dreigde het werk stop te zetten, met al de gevolgen vandien, zo men nog van zijn kolen kwam stelen. Er moest dus andere brandstof komen, kost wat kost!

Bij de boer waar we logeerden, durfde men geen brandstof stelen; men moest verder zoeken. Door een cafébaas van het dorp werd aan de mannen gezegd dat op $\pm$ één kilometer van de hoeve een groot bos ontgonnen werd door Belgische arbeiders, maar men moest opletten wanneer men er hout wilde stelen want het bos werd bewaakt. De schipper en de mus waren bereid hout te gaan stelen, maar ik wilde niet dat slechts twee mannen het zouden wagen. Het is voor ons allen en zei, alleman of niemand! en mijn voorstel werd unaniem aangenomen. Ik zou aan de kop gaan en de anderen moesten achter elkaar volgen. Om niet herkend te worden trok ieder zijn gebreide alpenmuts over het hoofd, en voorzichtig op weg, zo weinig mogelijk gerucht makende, om niet betrappt te worden. Zo vorderden wij langzaam en kwamen eindelijk terecht waar grote hopen boomstammen opgestapeld lagen. Er was geen onraad en ik gaf de schipper het bevel, zoveel mogelijk, stammen op de schouders te nemen, maar aan de langst gevelde, droge stammen, de voorkeur te geven; het was gelukkiglijk maanschijn en daardoor kon men die keuze doen. Zo kwamen we met een tiental zware boomstammen op de hoeve en waren we enige dagen van brandhout voorzien.

Maar nu de kwestieuze vraag, met wat eetgerief zou men eten? Men hadt noch lepel, noch vork of mes medegebracht, uitgezonderd ik die in dit alles voorzien had.

Daar stonden ze nu met lange gezichten en moesten bekennen dat ze ongelijk hadden gehad mijn raad in de wind te hebben geslagen.

Daar ik wist dat gedurende maanden de Belgische ruitery aldaar vertoef had, moesten er zeker ledige blikken achtergebleven zijn. Ik ging op zoek en vond de put waarin allerlei soorten ledige dozen (blikken) achtergebleven waren, bedekt met aarde. Vlug die put opengraven tot de ledige blikken tevoorschijn kwamen. Ieder deed zijn keus, maar de grote en minst diepe hadden de voorkeur; deze van de «Macanochie» ware de verkieslijkste. Die blikken-dozen werden eerst flink uitgekookt in de koeketel alvorens ze te gebruiken; kwestie van gezondheidsvoorzorg.

Ik had ook groenten besteld, die duur waren, om soep te koken; men kon toch geen degelijke soep bereiden zonder groenten. Eindelijk was de soep klaar maar de mannen hadden geen eetgerij. Dan maar blazen tot ze afgekoeld was en dan uitslurpen. Woest zegde de schipper dat zal geen tweede keer gebeuren, vanavond zullen we dat oplossen met in de keukens van de herbergiers te nemen wat we nodig hebben! En inderdaad terwijl enkele mannen bij de toog stonden te drinken, maakte een andere de schuif van de keukentafel leeg. Op één enkele avond had iedereen wat hij nodig had om normaal te kunnen eten.

Het vlees en brood kwam regelmatig toe, maar de groenten kopen vonden ze te duur en deze zouden

ze gaan stelen waar ze stonden. 's Avonds daarop nam de schipper een grote graanzak onder de arm en trok met de Mus op zoek naar groenten. De Mus moest de zak openhouden en de schipper gapte al wat hij bemachtigen kon. Met een propvolle zak kwamen de twee moeskoppers terug in de keuken.

's Morgens moest (uitgezonderd de kok) iedereen aan 't werk om met behulp van de lokomobiel het graan te dorsen. Ik moest hun daarbij inlichtingen geven, want die franse dorsmachine was er geen als deze van Leo De Roover, uit Willebroek. Na enkele dagen naarstig werken was het graan van de boer gedorsen. Wij moesten dus verhuizen naar een andere hoeve om hetzelfde werk te beginnen. Het gestolen eetgerief, brandhout en groenten, werd op de dorsmolen geladen en het was een verhuis precies van een groep zigeuners.

Op de tweede hoeve aangekomen kregen we een beter nachtverblijf. Er ontbrak alleen nog prei om in de soep te doen. Het was tegen het vallen van de avond toen de kok dit ongeluksbericht doorgaf. De schipper vloekte maar was toch bereid, met de gauwte te gaan stelen in de tuin van de boer waar we gelogeed waren. Ik hield de schipper van zijn voornemen af en zegde dat ik, bij uitzondering, het zelf zou doen, wetende dat de schipper in de volle plek prei zijn gangen zou gaan en meer prei aftrekken en beschadigen dan mede te brengen; prei laat zich niet gemakkelijk uitrukken zonder spade of riek te gebruiken.

De mannen gingen naar het dorp om snaps en Amer Picon te drinken en ik bleef in de keuken bij de kok.

Een jonge zoon van de boer zat naast ons wanneer ik de toestand met de kok besprak. Ik wist niet dat die jongen Vlaams verstond, maar later zou blijken dat hij verstaan had op welke manier we aan prei wilde geraken.

Wanneer het donker werd en ik het zou wagen prei te stelen, werd ik door de jongen onopgemerkt gevolgd. Ik begaf me naar de tuin, achter de woning en het jongentje ging naar binnen in de woonkamer om zijn vader in te lichten van wat men van zins was te doen. Ik had als voorzorgsmaatregel mijn vest uitgetrokken om zo het zou mislopen, men mij als gradé onmiddellijk zou herkennen als de dader.

Ik ging naar het tuinpoortje toe dat aan de gevel van het huis bevestigd was, en uitgaf op het plankier rond de woning. Ik stap op het tuinpad langsheen een haag tot aan de plek schone prei, ik zette de eerste voet erin en de boer kwam langs de achterdeur op het plankier, traag voortschrijdend met een grote brandende Belgische lamp vóór zich dragend. Hij kwam langs het tuinpad naar de plek prei toe. Gelukkig stond langs dit tuinpad een rij grote bessestruiken. Ik kruip onder een der grootste bessestruiken afwachtend wat ging gebeuren. Ik was eerst

van plan mij over te geven, maar eerst toch het uiterste te beproeven om weg te geraken. De boer mij niet ziende stapte in de prei, rakelings naast mij.

Ik spring op als een haas, de boer schrok, en van die verschrikking maakte ik gebruik om vliegensvlug het tuinpad af te rennen, door het openstaande poortje te vluchten, dit achter mij met een krachtige ruk dicht te trekken, om daardoor tijd te winnen op de achtervolging van de boer. Ik bereikte de tassing van het stro waarop we sliepen, langs de ladder die ertoe toegang gaf. Op het stro gekomen wipte ik mij onder mijn slaapdeken en begon te snurken.

De boer kwam enkele minuten later ook boven en begon die Belgische dorsers geweldig uit te schelden dat het dieven waren. Ik sprong verontwaardigd en kwaad recht en bedreigde de boer hem bij de militaire overheid aan te klagen voor belediging en eerroof van Belgische soldaten. De boer was door die stoute taal min of meer uit zijn lood geslagen en druipte af zonder nog een woord te spreken.

Achteraf hebben wij die boer ruimschoots tegemoet gekomen door enkele zakken graan minder te noteren.

Anderzijds was er toch niets gestolen; maar hadden we willen stelen. Bij het vertrek van de hoeve heb ik de boer het gebeurde verteld en hij moest erom lachen daar hij er feitelijk baat bij had gekregen.

Nu moesten we naar de derde hoeve om het dorsen voort te zetten. Op die hoeve was de luitenant, die het bevel voerde over de compagnie houthakkers, gelogeed. Nu zouden we in het hol van de leeuw belanden en konden daardoor geen nieuw brandhout meer gaan stelen, zonder betrapt te worden. Trouwens de afstand naar het bos werd veel te ver. Het hout stelen van de wagens, die iederen nacht in de nabijheid kwamen stationeren, was te gewaagd. Ik moest iets bedenken om ons plan te trekken.

De luitenant die op de hoeve vertoefde moest ook de mandaten van de soldaten, verzilveren. Er was een postmandaat voor de Mus toegekomen en de luitenant moest dit postmandaat doen uitbetalen.

Ik begaf mij naar de woning van de boer en vroeg aan de boerin of de luitenant aanwezig was. De boerin antwoordde dat ik wat moest wachten aangezien de luitenant op het werk was, maar iedere middag naar de hoeve kwam om te middagmalen. Daar het maar enkele minuten vóór 12 uur was besloot ik te wachten tot de luitenant zou opdagen. Ik begon een gesprek met de boerin en na enkele minuten zei de boerin, ginder komt de luitenant. Ik keek in de aangewezen richting en inderdaad daar kwam de luitenant ons tegemoet. Naargelang deze naderde meende ik die luitenant nog gezien te hebben, maar door het feit dat hij een volle baard droeg, herkende ik hem niet.

Hij kwam regelrecht naar mij, stak de hand uit en zei: «hewel Frans herkend ge mij niet»? Wel, wel! zijt

gij het Fons» ! en «wie anders wedervoer hij» ! Ik heb dan met hem gedurende wel één uur gesproken over Willebroek en Klein-Willebroek. Op het einde van ons gesprek vroeg ik of we hout konden bekomen, om ons eten te koken. «Ik wist wel dat Belgische dorders het hout van het Belgisch leger kwamen stelen, maar wist niet dat U de hoofdman was van die houtdieven» ! Ik vertelde de luitenant in welke situatie we ons bevonden en ons plan moesten trekken ; hij wedervoer : «U zoudt geen Willebroekenaar zijn indien U uw plan niet zoudt kunnen trekken».

De luitenant kende het klappen van de zweep ; hij was toch een echte Klein-Willebroekenaar en wist dat ieder huis daar een grote kelderopening had om het de schippers gemakkelijk te maken vlug hun smokkelwaar te kunnen bergen.

Ik zal het de mannen gemakkelijker maken ; ze moeten het hout maar van de geladen wagen gaan halen, niet meer stelen hoor ! Hij gaf voor die manipulatie spontaan de toelating.

De mannen konden niet begrijpen hoe ik het alweer O.K. gespeeld had ; ze wisten niet dat die luitenant Alfons Mertens van Klein-Willebroek was. Vóór de oorlog was ik een van zijn intiemste vrienden wanneer hij bij meester Schuermans, de dochter kwam opvrijen.

Op 1 november (Allerheiligen) in 1917, zat de Jules, vier Willebroekenaars en ik in de grote onderstand «Elisabeth», door de Canadesen gemaakt, rustig te vertellen en plotseling beginnen de Duitsers alweer met luchttorpillen te lanceren. Ik zat op mijn hukken, met de rug tegen de wand van de onderstand, langs de kant naar de IJser. Mijn geweer stond naast mij tegen die wand. Onverwachts kwam een van die luchttorpillen van achter tegen die betonmuur, waartegen ik te rusten zat. Die wand werd door de kracht van de luchtverplaatsing en druk op die wand, 10 centimeter naar binnen gedrukt, en de vloer van de onderstand scheurde in alle richtingen, en mijn geweer werd tot een halve cirkel gebogen, tot het van de muur lossprong, en vlak tegen mijn hoofd terecht kwam. Ik dacht dat mijn laatste uur geslagen was.

Verder onheil dat die luchttorpille gemaakt had was dat mijn geweer niet meer bruikbaar was en de Jules beweerde dat het nog dienen kon om achter een hoek te schieten.

Soldaat Schellekens die in het bovenste legergestel lag was door de luchtverplaatsing opgelicht geworden en met zijn hoofd tegen het plafond geslagen ; zijn hoofd, dat van natuur uit, al tamelijk dik was, zwol nog geweldig op, zodat hij op een monster gelek ; de schipper en den Ture moesten erom lachen. De schipper zei lachend : «zeg Jan als uw kop zo dik blijft als hij nu is, dan zullen we na de oorlog, U in een barak op de Willebroekse-Jaarmarkt laten bewon-

deren» ! ; kwestie van een bijverdienste te hebben. Nadat de eerste emotie voorbij was hoorde de Jules het suizen van een gasbom, die buiten de onderstand lag. Het gevaar inziende hebben wij die bom onmiddellijk in een obusput, vol water, laten zakken.

Die gasbommen, er lagen er meerderen, waren achtergelaten door de Engelsen die daags tevoren er stikgas mede gelanceerd hadden. Tijdens die lancering keerde de wind in zoverre dat het gelanceerde gas teruggedreef naar onze loopgracht. De Engelsen poetsten de plaat, lieten hun materiaal achter, om zo vlug mogelijk, het gevaar te ontlopen. Maar de Belgen die in de voorste linie zaten moesten blijven en de schadelijke gevolgen opvangen. De $\frac{3}{4}$ van de betrokken compagnie moest geëvacueerd worden en naar ziekenhuizen overgebracht.

Daags daarna moesten wij de plaats van de gezazeerden innemen, maar het was onmogelijk zich door het geweldig bombardement van de Duitsers, waarschijnlijk als vergelding voor die gasaanval, tot in de eerste frontlinie door te dringen. We waren verplicht in een der blokhuizen, in de verbindingsloopgracht, beschutting te zoeken. Er waren in een blokhuus zoveel bijeengekropen dat de kaars die men ontstoken had uitdoofde bij gebrek aan zuurstof.

Onze luitenant Leestmans was nochtans alleen, de revolver in de hand, naar voren gestormd, maar de Duitsers waren, gelukkiglijk, niet over de IJser gekomen en hij botste op de soldaten van de af te lossen compagnie. De luitenant keerde terug naar het blokhuus om de samengepakte soldaten eruit te halen ; ik was in dit blokhuus niet meer binnengeraakt en moest alleen in een verlaten onderstand mijn toevlucht nemen. Ik heb in die onderstand meer dan een half uur het bombardement moeten doorstaan, tot ik met de anderen naar de voorste linie kroop.

In de eerste linie aangekomen sprong plotseling adjudant Dobbly, met zijn getrokken revolver, op mij toe ; hij dacht dat ik een Duitser was die over de IJser gekomen was.

In die sector moest zeer veel gewerkt worden, vooral aan het herstellen van dodengang (Boyau de la mort) en de versterking vóór de maalterij (minoterie).

Om naar de eerste verdedigingslijn te gaan, vanaf de steenweg van Oudekapelle-Kaaskerke, waren verbindingsloopgrachten aangelegd die $\pm$ twee kilometer lang waren door de menigvuldige kronkelingen en insprongen die er in voorkwamen. Dit heeft grote inspanningen gevergd, temeer daar al het materiaal diende aangevoerd met wagonnetjes op klein DecaUVille-spoor (smalspoor), van uit het depot van materialen uit de achterlinie, tot op de steenweg van Kaaskerke, en vandaar moesten die zwaar geladen wagonnetjes door de piotten voortgeduwd tot in de eerste linie, onder het voortdurend (onafgebroken) geweervuur van de Duitsers. De Duitsers wisten zeer

goed langswaar dit vervoer gebeurde en hun geweervuur was daardoor zeer efficiënt gericht, want men moest af en toe stilhouden om zich achter de geladen wagonnetjes te beschutten. Dit vervoer gebeurde steeds per 5 à 6 wagonnetjes achter mekaar, en zo vlug mogelijk. Wanneer nu een van die voorste wagonnetjes ontspoorde en de volgende daardoor opgehouden werden, kan men zich voorstellen hoe er gevloekt en gesjouwd werd om het ontspoorde wagonnetje terug op het spoor te zetten. En het was geen kleinigheid, want die geladen wagonnetjes (met cement) wogen soms meer dan tweeduizend kilo.

Wanneer men afgelost werd van de eerste linie, werd de terugweg naar het kantonnement, zo spoedig mogelijk, en langs de veiligste weg aangepakt. Om de steenweg naar Oudekapelle niet te moeten nemen, daar deze zeer gevaarlijk was om te betreden, volgde de compagnie de kleine binnenpaadjes, bestaande uit grote baksteen van de streek, op zijn kant geplaatst. Die binnenpaadjes lagen meestal dwars door de weiden en bij de scheiding van weiden van verschillende eigenaars, moest men over een soort bareel stappen om zijn weg te vervolgen.

Op zekeren keer was de compagnie op terugweg naar het kantonnement, ik was achter gebleven om de staat van het materiaal aan mijn opvolger over te maken. Door dit feit kwam ik 15 minuten na de compagnie achteraan gelopen. De compagnie had een kleine rust genomen in een weide, want het was zeer warm. Drie soldaten waren opzettelijk blijven liggen om na het vertrek van de compagnie, beginnen te jagen achter het vee dat in die weide stond te grazen. De achtergebleven soldaten waren nog achter het vee aan 't jagen om een koe te kunnen melken, wanneer ik in die weide arriveerde.

Dit koeien-melken was nochtans streng verboden; er waren al teveel klachten van boeren ingezonden om uiteraard daaraan een einde te stellen. Ik kwam in die zelfde weide gestapt en hoorde wat er gaande was.

Ik bleef stilstaan om precies na te gaan wat ze zouden uitvoeren.

Met hun drieën joegen ze achter de dieren tot ze eindelijk een in een hoek, waar twee grachten samenvloede, te pakken hadden. «Allé Jef, pakt ze bij haar horens en gij Jan bij de staart, en Haantjes werd aangemaand, zo vlug mogelijk, met zijn gamel in de hand, zich onder de buik van het dier te zetten om het te melken».

Haantjes was geen boerenzoon, kon dus niet melken, maar deed zijn best om het te beproeven. Haantjes begon met te tasten naar de uier en de tepels van het beest, maar na enkele minuten zoeken naar de tepels zei hij «ik vind maar één lange uier maar geen tepels om te melken. Miljarden, miljarden roept de Jan, dan is het een stier! Hij kende er meer van. De Jef een gewezen legioensoldaat begint allerlei verwen-

singen te brullen en riep luid «ga weg dat ik die smeerlap, die ons zoveel zweet heeft gekost, om niets, dood schiet»!

Ik had alles in stilte en al lachend aanhoord, maar wanneer ik van doodschieten hoorde roepen sprong ik overeind en riep uit volle borst: «er valt hier niets dood te schieten»! en liep naar de mannen om te weten wie ze waren. Min of meer had ik ze al aan hun stem herkend; ik wilde nochtans zeker zijn om geen verkeerden aan te klagen.

Mijn stem hadden de soldaten herkend en ze vluchtte over de gracht; één had zijn sprong misrekend en sprong midden in de boordevolle gracht met water; die had ik dus te pakken. Nu was het een kleinigheid om te weten wie de anderen waren. Ik bracht ze de morgen daarop voor de kommandant van de compagnie, legde het geval uit en de schuldigen kregen elk 8 dagen, zonder soldij. In onze compagnie werd door dit voorbeeld van bestraffing een einde gesteld aan het koeien-melken.

Op de hoeve zelf waar we gekantonneerd waren, kreeg ik de schelft boven een wagenkot waarin de kiekens van de boer 's avonds opgesloten werden.

's Morgens bij het kriecken van de dag begon de haan te kraaien en daarna de kiekens (hennen) te kakelen, wanneer ze hun ei afgelegd hadden. Bij het horen van dit gekakel schoot de strop wakker, wreef in de handen en riep: «Mannen hier hebben we een buitenkantsje, de kiekens zijn voor ons aan 't leggen»! Bij die uitroep waren de slapers in een oogwenk wakker.

Nu moest men beramen hoe men aan die eieren zou geraken, daar er drie meter hoogteverschil was met de vloer van het wagenkot tot de schelf. De strop daalde de ladder af, liep rond de hoeve en vond in de tuin een lange boonstaak. De strop kwam met die boonstaak triomfantelijk binnen en riep: «nu zullen we het eens gauw arrangeren»! Hij nam zijn blikken drinkbeker, bond die aan het einde van de boonstaak stevig vast, duwde het stro wat uiteen en laat de boonstaak, met de drinkbeker eraan, zakken tot in het nest waarin het kieken het ei aflegde. Hij schepte het ei in de beker, haalde de boonstaak met beker en het ei erin, naar boven en klaar was kees. Zo herhaalde hij dat bij ieder gelegd ei.

In de voormiddag kwam de boerin, naar gewoonte, naar het wagenkot om de gelegde eieren te rapen.

De piotten zaten te luisteren en dachten nu zit het spel op de wagen. De boerin doorzocht al de nesten en zij luidop: «het is aardig, ik heb toch horen kaken en ik zie geen eieren»! Dit spel duurde drie dagen tot de boerin het aan de boer vertelde wat haar overkomen was. De boer gromde binnenmonds, ging naar het wagenkot en constateerde onmiddellijk hoe de vork aan de steel zat. Hij haalde fijne maasdraad en spande deze boven de nesten van de kiekens en het eieren scheppen was uit.

Het offensief der Vlaanderen van 28 september tot 14 oktober 1918

Vóór het begin van dit offensief lag onze compagnie links van Diksmuide, kant dodengang (Boyeau de la mort).

Er moest een patroëje op verkenning gaan om te weten welke Duitse troepen vóór onze linie lagen.

Luitenant Leestmans bood zich vrijwillig aan om die verkenning uit te voeren. Hij vertrok met enkele manschappen in het nomansland tot hij op een korte afstand van de vijandelijke voorpost naderde en zich gereed maakte de vijandelijke post stormenderhand te overmeesteren, maar de Duitsers hadden, waarschijnlijk, de voorbereidingen gehoord, tot plotseling de Duitse artillerie een barage van artillerie-geschut opende en de scherven van een der obussen de luitenant dodelijk kwetste, wat hem de amputering van de rechterarm kostte. De gekwetste luitenant werd door de soldaten binnen onze loopgracht gebracht om geëvakueerd te worden. Gans de compagnie be-treurede het uitvallen van de zo moedige en beminnelijke luitenant.

Op 11 oktober krijgt de II D.I order het ander deel van de II D.I af te lossen.

De soldaten werden per buurtspoor-wagons naar St. Jan (het Wieltje) boven Ieper, vervoerd. Vandaar te voet naar de eerste frontlinie. Onze compagnie nam stelling nabij het dorp Moorslede, nabij het Duivelskasteel, waarin een zware bunker door de Duitsers ingericht werd.

Mijn vriend Jules nam plaats in het park van het kasteel en ik in de weide daarnaast. Tijdens de nacht van 13-14 oktober, in afwachting dat het sein tot aanvallen zou gegeven worden, luchtte de soldaten hun verwensingen op de Duitsers in buitengewone heftigheid, omdat de bevoorrading van de soldaten achterwege bleef, door het hevig bombarderen van de Duitsers. Allen zaten we daardoor zonder drinken en zouden alzo de aanval moeten inzetten. Dit was onaanvaardbaar, en ik zou het wagen tot aan het kasteel door te dringen, om te zien of daar drinkbaar water te vinden was. Gelukkig was daar een oude pomp, die uitstekend water gaf. Ik vroeg aan de soldaten in de onmiddellijke nabijheid of dit water drinkbaar was en niet door de Duitsers onbruikbaar werd gemaakt? De Jules kwam naar mij toe en gaf mij de verzekering dat ik desaan gaande mocht gerust zijn daar al zijn mannen er reeds van gedronken hadden.

Nà die verklaring van de Jules was ik gerustgesteld en vulde mijn twee veldflessen met water, en spoedde mij om het aan mijn manschappen te verkonden dat ze ieder om beurt, hun veldflessen konden gaan vullen met dit frisse drinkwater. Op 14 oktober, klokslag 5 uur in de morgen, begonnen alle kanonnen op een front van $\pm$ 10 kilometer breedte te schieten dat horen en zien verging. Dit oorverdovend kanon-

gebulder, gericht op de eerste verdedigingslijn van de Duitsers, moest nà 5 minuten zijn tir verlengen en was dit het sein van vertrek voor de linietroepen, om stormenderhand de eerste Duitse verdedigingslinie trachten te veroveren.

Bij het begin van dit bombardement waren de Duitsers in hun sterke onderstanden gekropen, om ons op het geschikte ogenblik te beschieten. Eenmaal dat de kanonniërs hun tir (schieten) verlengde naar achteren, sprongen de Duitsers naar buiten en begonnen geweldig met machinegeweren op ons te schieten. Gelukkig duurde dit niet lang omdat de aanval zeer vlug gebeurde. De Duitsers werden overrompeld en gaven zich grotendeels krijgsgevangen of vluchtte achteruit.

Op zeker ogenblik kwam een dikke mist opzetten en wist men niet wat vriend of vijand was. Die zware mist trok vlug op, maar had de Duitsers gelegenheid gegeven zich tot aan de rand van de steenweg van Roeselare-Menen terug in te graven. De bedding van de spoorweg ligt aldaar in de diepte en het is in dit talud van de spoorweg dat de Duitsers een sterke stelling gebouwd hadden. Het innemen van die holle weg (bedding van de spoorweg) heeft verschillende doden gevergd. Eenmaal de spoorweg overgestoken, werd naar Winkel St. Kruis opgerukt, alwaar ik aan de linkerzijde gekwetst werd door een geweerkogel; dit was op 14 oktober 1918, te 15 uur.

Ik werd geëvakueerd naar een veldtent, gedragen op een vensterluik, door vier Duitse krijgsgevangenen, en onder het oog en goede zorgen van mijn vriend Hector Verstraeten, afkomstig van Hingene (Eiken-vliet).

Vanuit die veldtent werd ik naar het krijgshospitaal te Beveren-West VI, vervoerd. In dit krijgshospitaal kwam H.M. Koningin Elisabeth meermaals een bezoek brengen aan de gekwetste soldaten. Bij die bezoeken was zij vergezeld van een hoflakei, die een grote mand met allerlei zoetigheden en rookgerief, droeg. Nà eerst naar uw toestand geïnformeerd te hebben vroeg ze dan wat U verlangde als geschenk? Daar ik geen roker was vroeg ik een pak chocolade, dat ik onmiddellijk kreeg. Daarna gaf ze mij de hand en wenste mij het beste voor de toekomst.

Vandaar werd ik per trein naar Cales vervoerd en dan verder naar Rouen, in een Engels hospitaal, gelegen op de hoogte «Bon Secour». In «Bon Secour» verbleef ik tot einde november, en vroeg om naar België te mogen terugkeren. Het linkerbeen nog slepend kwam ik te Leisele aan op 4 december 1918. Ik werd onmiddellijk bij het vaste kader ingedeeld niettegenstaande mijn protest. Maar de kommandant van het centrum was een joviaal man en begreep dat nà meer dan vier jaren scheiden van vrouw en kind, ik 's anderendaags zou mogen met verlof gaan.

Op 6 december 1918 (St. Nicolas) kwam ik thuis aangeland. Het wederzien van vrouw en kind trof me

geweldig, vooral omdat mijn vrouw de griep had gehad en mijn dochter, reeds 6 jaar oud, flink uit de kuiten was gewassen. Maar het ergste was dat ik na zes dagen verlof terug moest naar die ellendige streek, en dit in volle winter.

In dit centrum ontbrak het aan alles; er was maar één bidon (soepketel), die bovendien lek was, om koffie, soep en aardappelen te halen naar die ellendige keuken, die op driehonderd meter van de barakken geïnstalleerd was. In dit doorgangs-centrum werden de krijgsgevangenen uit Nederland ontvangen, om terug opgenomen te worden in de normale kompanie's.

De bevoorrading van dit centrum was er uiterst slecht en bovendien onregelmatig, in zover dat wanneer er soms tweehonderd en meer mannen aanwezig waren er maar voor vijftig voedsel (vivres) toekwam, en wanneer één groep mannen vertrokken was, en er nog 60 mannen overbleven, voor tweehonderd mannen brood en vlees aangevoerd werd. Het is vanzelfsprekend dat in zulke omstandigheden moeilijk orde te houden is bij de uitdeling van voedsel, en bij iedere uitdeling een vechtpartij ontstond om toch iets te kunnen bemachtigen. Ik keek eerst de kat uit de boom en liet begaan tot het eerste konvooi vertrokken was en er nog weinig mannen moesten blijven.

Ik was verbolgen wanneer de eerste morgen geen mannen bereid waren om koffie te halen; ik moest iets doen om mij te doen gelden. Ik nam twee van de zachtzinnigste mannen in vertrouwen en gaf hun de raad hun eetketeltje (gamel) mede te nemen om onderweg deze te vullen met koffie, bij het halen van de koffie, alvorens aan de barakken te arriveren. De twee korvee-mannen verwijderde zich met hun volle gamel koffie alvorens ik riep «Koffie» aan de deuropening van de barak. Het was plezierig om zien hoe allen die in de barak lagen als door een veer bewogen opwipten, om vliegensvlug naar buiten te komen om in galop tot bij de bidon te komen, om wat koffie te bemachtigen. Ze sprongen, allen tegelijk op de bidon en het was een hoop mannen die stotend en duwend aan wat koffie probeerden te geraken. Daar die enige bidon lek was, en gezien de afstand die diende afgelegd, en bovendien de twee korvee-mannen een volle gamel op voorhand vulde, bleef er niet veel drinkbare koffie over; het overblijvende was bijna niets anders dan koffiedik. Ik stond erbij te lachen en verkneukelde mij op wat de volgende morgen zou gebeuren.

Op het uur van opstaan vroeg ik mannen van goeden wil om koffie te halen; ditmaal waren er een tiental bereid om koffie te halen. De fourier lachte bij het zien van die sliert mannen. De bidon werd boordevol met koffie gevuld en ieder die op zijn beurt de bidon gedragen had mocht zijn gamel vullen.

En wanneer we aan de barakken arriveerden, was er niets drinkbaars meer in die lekke bidon. Men begon te protesteren maar ik gaf de raad dat ze zelf naar de keuken zouden gaan om koffie te halen, en deze die zich niet bij de toestand wilde aanpassen, zou voorstellen niet te laten vertrekken bij de eerste overplaatsing naar hun respectievelijke eenheid.

Van die bedreiging hadden ze de duivel gezien en ze hielden zich koest om toch maar bij de eerstvertrekenden te mogen zijn.

Om aardappelen te schillen kon ik ook maar enkele mannen aan gang krijgen de eerste dag. Ik nam de naam op van de enkelen die wilde schillen en ik waarschuwde de anderen dat deze die geen aardappelen (patatten) wilde schillen er geen zouden te eten krijgen. Bij de eerste bedeling van aardappelen riep ik eerst de namen af van de schillers; deze mochten aardappelen nemen zoveel ze lustte, en het overblijvende was voor dezen die niet geschild hadden. Het was alweer een vechtpartij om wat van het resterende te bemachtigen.

De tweede dag waren allen aanwezig om patatten te schillen en uiteraard kreeg dan ook ieder zijn portie.

Bij de soepbedeling was het nog erger gesteld, daar kwam de bedeling van het vlees bij te pas. Platte houten bakken, om het vlees op te leggen, waren er niet, het soepvlees werd op het deksel (scheel) van de bidon gelegd en ter plaatse, met de oor van het deksel naar onderen neergezet, zodat bij de minste duw aan dit deksel dit kantelde en het vlees gedeeltelijk op de grond terecht kwam. Wanneer dit gebeurde riep men assaut en de mannen stormde erop los om toch iets van dit soepvlees te kunnen bemachtigen.

Ik was verbolgen dit alles te zien gebeuren. Ik zou maatregelen treffen voor de volgende dag. Ik zelf ging mede om de soep en het vlees te halen naar de keuken, om het vóór de barakken voorzichtig op de grond te deponeren, langs de boord van de gracht, om langs die zijde niet bestormd te worden.

Alvorens aan de bedeling te beginnen verwittigde ik de mannen dat deze die het vlees zouden durven grijpen, ik met de vork voor de bedeling, in de hand zou steken om hem te beletten zomaar het vlees te nemen zonder toelating. Men begon met de uitdeling, ik zelf gaf het rantsoen vlees aan ieder soldaat.

Bij het begin der uitdeling ging het tamelijk rustig maar wanneer de laatsten in de rij constateerden dat er te weinig was, en voor hen niets zou overblijven, riepen ze «assaut»! Bij die uitroep liet ik mij, op de handen, over het scheel waarop het vlees lag, vallen omdat het vlees niet zou onder de voet gelopen worden, maar dat bekwam mij slecht. Ik hield wel het deksel overeind maar langs alle kanten werd tussen mijn benen en armen naar het vlees gegrepen zodat ik

daardoor vol vet gesmeerd werd. Ik was woedend om zulke barbaarsheid en zou die schoelies, want het waren meestal vrijwilligers die binnengekomen waren van grote honger, en het wit brood van de soldaten benijdde, wel klein krijgen. Gelukkiglijk was er 's anderendaags een vertrek van mannen; er bleven er nog weinige over.

Van dan af zou ik die bengels leren wat tucht is.

Bovendien had ik er bij de kommandant op aangedrongen meer bidons te bekomen om een regelmatige bevoorrading van vlees en brood te kunnen doen.

Het was uit met hun losbandigheid en ik hield ze mak met ze te bedreigen dat ze geen soldij zouden bekomen.

Nà nog enkele maanden aldaar in de slijkerige wegen te hebben geploeterd mocht ik eindelijk naar mijn kompagnie, die in het kamp van Beverlo gekantonneerd was, vertrekken.

Pas in het kamp van Beverlo aangekomen werd ik op het bureau van de kommandant geroepen, om van de 1e Sergeant-majoor te vernemen dat ik de week van dienst moest zijn. Ik vroeg aan 1e Sergeant-majoor of men op mij gewacht had om de beurt te bepalen? Hij wedervoer: «we zullen eens zien of U het hier ook klaar zult spelen zoals te Leysele». want aan die vrijwilligers is weinig te zeggen. Mijn vriend Jules op de hoogte van wat er te Leysele gebeurd was, had dit aan de 1e Sergeant-majoor verteld. Mijn eerste werk was toezicht houden op de soepbedeling. Ik ging enkele minuten vóór twaalf uur naar de keuken, om na te gaan of alles in orde was, en constateerde dat hier al het nodige gedaan werd om een regelmatige soepbedeling te laten gebeuren.

Om twaalf uur stipt werd de soepketel (bidon), en de plank met vlees naar buiten gebracht om de bedeling te beginnen. Onmiddellijk vormde zich een lange rij soldaten, in afwachting dat de bedeling zou beginnen. Ik kreeg in de gaten dat de haantjes de voorste (belhamels) van de nieuwelingen (schachten) de voorsten stonden en de oude soldaten (anciens) naar achteren verdrongen. Dit stootte mij tegen de borst en bevoel: demi-tour à droite, om enkele meter ruimte te hebben om de anciens te laten naar voren komen. Maar die schachten hadden het in de gaten wat ik van zins was en daarom verroerde ze geen vin. Ik was verbolgen en herhaalde mijn bevel en nog verroerde niemand. Ik greep de eerste van de rij bij de borst, trok hem van vóór de bidon en zei, kom af ik zal u in het cachot (bak) steken daar kunt ge dan uwe verdere bestraffing afwachten, voor ongehoorzaamheid. De schacht begon luidkeels te huilen en zich te roeren, ik hield hem enkele minuten in bedwang en duwde hem terug op zijn plaats. Ik herhaalde het bevel: «demi-tour à droite» en allen draaide, deden 10 passen vooruit en dan riep ik halte.

Dit bevel werd ditmaal stipt uitgevoerd. Dan zei ik: «de anciens vooruit»! Deze kwamen al lachend vooruit, de schachten schalks beziend. Als iedereen terug plaats had genomen zei ik met luide stem: «en zo zal dit bij iedere bedeling moeten gebeuren, begrepen?»

Achteraf bespraken de anciens het geval, ze vonden het billijk dat men de anciens met wat meer eerbied moest behandelen, en loofde mijn optreden. In de messe (zaal waar eetmalen op een gemeenschappelijke tafel opgediend worden) van de onderofficieren, had men mijn handelingen nagegaan en moesten ze erom lachen. Wij wisten, zegde de Jules dat U het wel zou klaarspelen; daarom hebben we U hier gehouden in plaats van U rechtstreeks naar de kompagnie te zenden, die te Schilde gekantonneerd is.

Bovendien is het beter dat U hier bij ons blijft want kommandant Fahy is toch uw vriend niet. Ik was nog maar enkele dagen in het kamp of ik kreeg een peleton van die woeste vrijwilligers te onderrichten.

Bovendien had men voor mij het speciale peleton (toekomstige kaders) onderrichten aangewezen. Daar zag ik niet tegen op want nu werd mij de gelegenheid geboden die woestaards de tucht op te leggen. Ik deed dit in alle strengheid en volgens de regels van de tucht.

Op zekeren dag stond de kommandant van de kompagnie op enkele meter achter mij om mij aan 't werk te zien. Ik deed de opmerking aan een soldaat (schacht) dat hij van alles moest gebruik maken om al kruipend tot het beoogde doel te geraken. Ik voegde erbij dat in werkelijkheid ik meer last zou hebben om hem te doen opstaan dan nu te gaan liggen. De kommandant lachte en zei dat ik gelijk had en het, waarschijnlijk, zo zou gebeuren.

Bij het geven van de theorie leerde ik hun in eerste rang, de definitie van de tucht kennen. Ieder toekomstige gradé moest dit kennen, om bij de inspektie van de hogere overheid (Generaal of dergelijken) die definitie, voor de vuist te kunnen opzeggen. Zo was het in de tijd van de Minister van Oorlog, de sellier de Morenville en deze voegde erbij, dat de tucht de kracht van het leger uitmaakte.

Terug in de kompagnie

Einde mei 1918 vertrok ik naar Schilde om er gededemobiliseerd te worden. Het werd juni alvorens die demobilisatie doorging en de kompagnie was op dit ogenblik in Fort II gekantonneerd.

De kompagnie soldaten moest vóór kommandant Fahy verschijnen om er door de chef van het bureau te horen aflezen aan wat we recht hadden; ook aan soldij. Men betaalde toen per 15 dagen. Als sergeant stond ik op de eerste rij vóór de tafel, waarachter de kommandant en de chef gezeten waren. Bij het aflezen van die kleine voordelen, maar vooral aan wat

we als soldij tegoed hadden, constateerde ik dat de soldij tot en met de 15e dag zou uitbetaald worden.

Daar we de 18 juni 1918 gelost werden vroeg ik aan de chef wie die drie dagen soldij, dat we nog in dienst waren, zou betalen? De kommandant die mijn vraag hoorde vroeg aan de chef «Qu'est-ce-qu'il y a»? Ik antwoordde onmiddellijk aan de kommandant «ge moet aan de chef niet vragen wat er gevraagd wordt, U verstaat beter plat Wolvertems dan frans en hebt voorzeker mijne vraag zeer goed begrepen. De kommandant zei geen woord meer.

De boeken werden dichtgeklapt en twee uren nadien moesten we terug in de rij staan om onze soldij te ontvangen, maar ditmaal waren de drie dagen soldij

erbij. Men wilde de mannen van de compagnie voor drie dagen soldij beetnemen. Dat had voor gevolg dat al de mannen hun verlofbrief kregen behalve ik, alhoewel ik met alles in regel was zoals de anderen.

Maar de afgezwaaiden waren nog maar buiten het fort of ik ging naar het bureau van de chef en vroeg naar mijn verlofbrief. Hij gebaarde van niets te weten waarop ik zei, dat zo ik binnen de vijf minuten mijn verlofbrief niet zou in handen krijgen, ik het rapport van de Kolonel zou vragen. Daarop verliet ik het bureau en twee minuten daarna kwam men mij achterna gelopen met mijn verlofbrief.

Dit was het einde van mijn verblijf in de compagnie van een zo onverstandige, onhebbelijke kommandant.

Verantwoordelijke uitgever :
Frans Amelinckx
Cruyslei 36, 2200 Borgerhout

Gedrukt op de persen van
Drukkerij Resselers,
Prinsstraat 20, 2000 Antwerpen

